

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
της 9ης Σεπτεμβρίου 2021¹

Υπόθεση C-242/20

HRVATSKE ŠUME d.o.o., Zagreb, ως νόμιμη διάδοχος της HRVATSKE ŠUME javno poduzeće za gospodarenje šumama i šumskim zemljištima u Republici Hrvatskoj p.o., Zagreb,

κατά

BP EUROPA SE, ως νόμιμης διαδόχου της DEUTSCHE BP AG, η οποία ήταν η νόμιμη διάδοχος της THE BURMAH OIL (Deutschland) GmbH

[αίτηση του Visoki trgovački sud Republike Hrvatske
(ανώτερου εμποροδικείου, Κροατία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις – Διεθνής δικαιοδοσία – Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 – Αγωγή για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού – Χαρακτηρισμός – Άρθρο 5, σημείο 1 και άρθρο 5, σημείο 3 – Ειδικές δικαιοδοσίες για “διαφορές εκ συμβάσεως” και για “ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας”»

I. Εισαγωγή

1. Με την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (ανώτερο εμποροδικείο, Κροατία) υπέβαλε στο Δικαστήριο δύο ερωτήματα που αφορούν την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις² (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες I).

2. Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της HRVATSKE ŠUME d.o.o., Ζάγκρεμπ, εταιρίας του κροατικού δικαίου, και της BP EUROPA SE, εταιρίας με έδρα το Αμβούργο (Γερμανία), με αντικείμενο χρηματικό ποσό το οποίο κατασχέθηκε στον τραπεζικό λογαριασμό της πρώτης εταιρίας και περιήλθε στην περιουσία της δεύτερης στο πλαίσιο διαδικασίας αναγκαστικής εκτελέσεως. Κατόπιν μεταγενέστερης ακυρώσεως της διαδικασίας αυτής, η εκκαλούσα της κύριας δίκης ζητεί την επιστροφή του εν λόγω ποσού λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² Κανονισμός του Συμβουλίου της 22ας Δεκεμβρίου 2000 (ΕΕ 2001, L 12, σ. 1).

3. Στο αρχικό στάδιο της διαδικασίας στο οποίο βρίσκεται η διαφορά της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να κρίνει αν τα κροατικά δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία να αποφανθούν επί της εν λόγω αγωγής αδικαιολόγητου πλουτισμού ή αν τα γερμανικά δικαστήρια, ως δικαστήρια του κράτους μέλους της κατοικίας της BP EUROPA, είναι αυτά που πρέπει να επιληφθούν της διαφοράς. Η απάντηση εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από το αν η αγωγή αφορά «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I.

4. Δεν είναι η πρώτη φορά που το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί του χαρακτηρισμού αγωγών που έχουν ως βάση τον αδικαιολόγητο πλουτισμό υπό το πρίσμα του κανονισμού Βρυξέλλες I. Ωστόσο, δεν έχει ακόμη απαντήσει κατά τρόπο αδιαμφισβήτητο στο ερώτημα αν ο προβλεπόμενος στο άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού αυτού κανόνας διεθνούς δικαιοδοσίας που αφορά τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας» εφαρμόζεται και στις αγωγές αυτού του είδους. Δεδομένου ότι η διάταξη αυτή συνδέεται, από συστηματικής απόψεως, με το άρθρο 5, σημείο 1, του εν λόγω κανονισμού που αφορά τις «διαφορές εκ συμβάσεως», η υπό κρίση υπόθεση παρέχει στο Δικαστήριο την ευκαιρία να δώσει συνολική απάντηση και για τους δύο αυτούς κανόνες.

5. Με τις παρούσες προτάσεις, θα εξηγήσω ότι οι αγωγές για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού, *αφενός*, δεν αφορούν «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I, εκτός εάν συνδέονται στενά με συμβατική σχέση η οποία υφίσταται ή θεωρείται ότι υφίσταται μεταξύ των διαδίκων, και, *αφετέρου*, δεν εμπίπτουν στο πεδίο των «ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας» κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού αυτού.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Ο κανονισμός Βρυξέλλες I

6. Οι αιτιολογικές σκέψεις 11 και 12 του κανονισμού Βρυξέλλες I έχουν ως εξής:

«(11) Οι κανόνες δικαιοδοσίας πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας και να βασίζονται στην αρχή της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου και η δωσιδικία αυτή πρέπει να ισχύει πάντοτε, εκτός από μερικές συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου το επίδικο αντικείμενο ή η αυτονομία των μερών δικαιολογεί άλλο συνδυαστικό παράγοντα. [...]

(12) Η δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου πρέπει να συμπληρωθεί από εναλλακτικές δωσιδικίες που θα ισχύουν λόγω του στενού συνδέσμου μεταξύ του δικαστηρίου και της διαφοράς ή για τη διευκόλυνση του έργου της δικαιοσύνης.»

7. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού ορίζει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος κανονισμού, τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους μέλους, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους.»

8. Το άρθρο 5 του εν λόγω κανονισμού προβλέπει, στα σημεία 1 και 3, τα εξής:

«Πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος:

1) α) ως προς διαφορές εκ συμβάσεως, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή·

[...]

3) ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός».

9. Ο κανονισμός Βρυξέλλες I αντικαταστάθηκε από τον κανονισμό (ΕΕ) 1215/2012 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις³ (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες Ια). Εντούτοις, κατά το άρθρο 66 του δεύτερου κανονισμού, αυτός εφαρμόζεται μόνο στις αγωγές που ασκούνται από τις 10 Ιανουαρίου 2015 και εφεξής. Δεδομένου δε ότι η αγωγή της κύριας δίκης ασκήθηκε την 1η Οκτωβρίου 2014, ο κανονισμός Βρυξέλλες Ι εφαρμόζεται *ratione temporis* στην περίπτωση αυτή.

B. Το κροατικό δίκαιο

10. Στο κροατικό δίκαιο, οι κανόνες περί αδικαιολόγητου πλουτισμού περιλαμβάνονται στα άρθρα 1111 έως 1120 του *zakon o obveznim odnosima* (νόμου περί ενοχών, *Narodne novine*, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15 και 29/18).

11. Το άρθρο 1111 του νόμου αυτού ορίζει τα εξής:

«(1) Σε περίπτωση περιουσιακής μεταβιβάσεως, με οιονδήποτε τρόπο, από ένα πρόσωπο σε άλλο, χωρίς η μεταβίβαση αυτή να στηρίζεται σε δικαιοπραξία, απόφαση δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής ή στον νόμο, ο λήπτης του πλουτισμού οφείλει να επιστρέψει το όφελος που αποκόμισε ή, εάν αυτό δεν είναι δυνατό, να αποδώσει την αξία του.

(2) Ως μεταβίβαση περιουσίας νοείται επίσης η άντληση οφέλους από την εκτέλεση πράξεως.

(3) Η υποχρέωση επιστροφής του οφέλους ή απόδοσης της αξίας του υφίσταται ακόμη και όταν ο προσπορισμός του στηρίχθηκε σε ανίσχυρη βάση ή σε βάση η οποία ακολούθως καταργήθηκε.»

III. Η διαφορά της κύριας δίκης, τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

12. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, σε ορισμένη ημερομηνία, το *Trgovački sud u Zagrebu* (εμποροδικείο Ζάγκρεμπ, Κροατία) διέταξε, κατόπιν αιτήσεως της *THE BURMAN OIL (Deutschland) GmbH*, την αναγκαστική εκτέλεση υποχρεώσεως η οποία βάρυνε

³ Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012 (ΕΕ 2012, L 351, σ. 1).

τη FUTURA d.o.o., Ζάγκρεμπ (Κροατία), διά της κατασχέσεως, υπέρ της αιτούσας, χρηματικής απαιτήσεως την οποία είχε η δεύτερη έναντι τρίτης εταιρίας, ήτοι της εταιρίας HRVATSKE ŠUME⁴.

13. Η τελευταία αυτή εταιρία άσκησε, ενώπιον του Vrhovni sud Republike Hrvatske (Ανώτατου Δικαστηρίου, Κροατία), έκτακτο ένδικο βοήθημα με αίτημα να διαπιστωθεί η ακυρότητα των μέτρων αναγκαστικής εκτελέσεως που είχαν διαταχθεί σε βάρος της. Δεδομένου όμως ότι το εν λόγω ένδικο βοήθημα δεν είχε ανασταλτικό αποτέλεσμα, η αναγκαστική εκτέλεση διενεργήθηκε στις 11 Μαρτίου 2003, ημερομηνία κατά την οποία το ποσό των 3 792 600,87 κροατικών κούνα (HRK) (περίπου 503 331 ευρώ) αναλήφθηκε από τον τραπεζικό λογαριασμό της και μεταβιβάσθηκε στην DEUTSCHE BP AG [η οποία είχε εν τω μεταξύ καταστεί νόμιμη διάδοχος της THE BURMAH OIL (Deutschland)] με σκοπό την είσπραξη της επίμαχης απαιτήσεως.

14. Στο πλαίσιο του ενδίκου βοηθήματος που άσκησε η HRVATSKE ŠUME, το Vrhovni sud (Ανώτατο Δικαστήριο) έκρινε, με απόφαση της 21ης Μαΐου 2009, ότι τα διαταχθέντα σε βάρος της μέτρα αναγκαστικής εκτέλεσης ήταν άκυρα.

15. Με δικόγραφο της 1ης Οκτωβρίου 2014, η HRVATSKE ŠUME άσκησε, ενώπιον του Trgovački sud u Zagrebu (εμποροδικείου Ζάγκρεμπ), αγωγή για την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού⁵ κατά της BP EUROPA (η οποία είχε εν τω μεταξύ καταστεί νόμιμη διάδοχος της DEUTSCHE BP). Στο πλαίσιο αυτό, η ενάγουσα υποστήριξε, κατ' ουσίαν, ότι η απόφαση της 21ης Μαΐου 2009 που είχε εκδώσει το Vrhovni sud (Ανώτατο Δικαστήριο) εξάλειψε το νομικό έρεισμα για τη μεταβίβαση της κατασχεθείσας απαιτήσεως στην περιουσία της DEUTSCHE BP και ότι, επομένως, η εταιρία αυτή κατέστη πλουσιότερη χωρίς νόμιμη αιτία. Ως εκ τούτου, η BP EUROPA όφειλε να επιστρέψει στην HRVATSKE ŠUME το επίμαχο ποσό, πλέον νομίμων τόκων.

16. Αμυνόμενη, η BP EUROPA προέβαλε ένσταση ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας των κροατικών δικαστηρίων. Με διάταξη της 20ής Μαρτίου 2019, το Trgovački sud u Zagrebu (εμποροδικείο Ζάγκρεμπ) απέρριψε την αγωγή της HRVATSKE ŠUME για τον λόγο αυτόν. Κατ' ουσίαν, το ως άνω δικαστήριο έκρινε ότι, ελλείψει ειδικού κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας στον κανονισμό Βρυξέλλες Ια για τις διαφορές που έχουν ως βάση τον αδικαιολόγητο πλουτισμό, είναι δυνατή μόνον η εφαρμογή του προβλεπόμενου στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού γενικού κανόνα της δωσιδικίας των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου. Επομένως, η ενάγουσα έπρεπε να ασκήσει την αγωγή της ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων.

17. Η HRVATSKE ŠUME άσκησε έφεση κατά της διατάξεως αυτής ενώπιον του Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (ανώτερου εμποροδικείου). Το εν λόγω δικαστήριο επισημαίνει ότι το Trgovački sud u Zagrebu (εμποροδικείο Ζάγκρεμπ) εσφαλμένως εφάρμοσε τον κανονισμό

⁴ Ειδικότερα, τότε επρόκειτο για την HRVATSKE ŠUME javno poduzeće za gospodarenje šumama i šumskim zemljištima u Republici Hrvatskoj p.o., Zagreb, της οποίας νόμιμη διάδοχος κατέστη μεταγενέστερα η εταιρία HRVATSKE ŠUME d.o.o., Zagreb. Δεδομένου ότι το γεγονός αυτό δεν ασκεί επιρροή στην υπό κρίση υπόθεση, θα γίνεται, χάριν ευκολίας, αναφορά στην HRVATSKE ŠUME για τον προσδιορισμό της μίας ή της άλλης εταιρίας αδιακρίτως.

⁵ Το αιτούν δικαστήριο εξηγεί ότι, δυνάμει των κανόνων του κροατικού δικαίου που διέπουν τη διαδικασία αναγκαστικής εκτελέσεως [βλ., ιδίως, άρθρο 58, σημείο 5, του Ovršni zakon (νόμου περί αναγκαστικής εκτελέσεως, *Narodne novine*, br. 57/96, 29/99, 42/00, 173/03, 194/03, 151/04, 88/05, 121/05, 67/08, 139/10, 154/11 και 70/12), όταν έχει κινηθεί διαδικασία αναγκαστικής εκτελέσεως στο πλαίσιο της οποίας ελήφθησαν μέτρα τα οποία κηρύχθηκαν ακολούθως άκυρα, μπορεί να υποβληθεί, στο πλαίσιο της ίδιας διαδικασίας εκτελέσεως, αίτηση για την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων. Εντούτοις, η αίτηση αυτή πρέπει να υποβληθεί, το αργότερο, εντός προθεσμίας ενός έτους από την ημερομηνία περατώσεως της εν λόγω διαδικασίας. Εν προκειμένω, η απόφαση του Vrhovni sud (Ανώτατου Δικαστηρίου) εκδόθηκε έξι έτη μετά την επίμαχη αναγκαστική εκτέλεση. Κατά συνέπεια, η HRVATSKE ŠUME έπρεπε να ασκήσει αυτοτελή αγωγή για την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων εκτός του πλαισίου της αρχικής διαδικασίας εκτελέσεως.

Βρυξέλλες Ια, διότι στην αγωγή που άσκησε η ενάγουσα και νυν εκκαλούσα της κύριας δίκης είναι εφαρμοστέος *ratione temporis* ο κανονισμός Βρυξέλλες Ι⁶. Επιπλέον, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο διερωτάται εάν τα κροατικά δικαστήρια θα μπορούσαν να αντλήσουν δικαιοδοσία από το άρθρο 5, σημείο 3, ή το άρθρο 22, σημείο 5, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι για την εκδίκαση της αγωγής αυτής. Στο πλαίσιο αυτό, το εν λόγω δικαστήριο δεν είναι βέβαιο, αφενός, αν η αγωγή για την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων που ασκείται βάσει των διατάξεων περί αδικαιολόγητου πλουτισμού εμπίπτει στο πεδίο των «ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά την έννοια της πρώτης διατάξεως. Αφετέρου, διερωτάται αν η εν λόγω αγωγή αφορά «θέματα αναγκαστικής εκτελέσεως αποφάσεων», κατά την έννοια της δεύτερης διατάξεως, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι ο προβαλλόμενος πλουτισμός επήλθε στο πλαίσιο διαδικασίας αναγκαστικής εκτελέσεως.

18. Υπό τις συνθήκες αυτές, το *Visoki trgovački sud* (ανώτερο εμποροδικείο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Υπάγεται η αγωγή για την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων που ασκείται βάσει των διατάξεων περί αδικαιολόγητου πλουτισμού στην προβλεπόμενη από τον [κανονισμό Βρυξέλλες Ι] δικαιοδοσία των δικαστηρίων για τις ενοχές εξ “οιονεί αδικοπραξίας”, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού αυτού προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι “[π]ρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος [...] ως προς ενοχές εξ [...] οιονεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός”;
- 2) Πρέπει οι ένδικες διαδικασίες αστικού δικαίου, οι οποίες κινήθηκαν λόγω της υφιστάμενης προθεσμίας εντός της οποίας μπορούν να αναζητηθούν στο πλαίσιο διαδικασίας αναγκαστικής εκτελέσεως τα αχρεωστήτως καταβληθέντα στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής ποσά, να υπάγονται στην αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία του άρθρου 22, σημείο 5, του [κανονισμού Βρυξέλλες Ι], κατά το οποίο τα δικαστήρια του κράτους μέλους του τόπου εκτελέσεως έχουν αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία σε θέματα αναγκαστικής εκτελέσεως αποφάσεων, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η κατοικία;»

19. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, με ημερομηνία 6 Μαΐου 2020, περιήλθε στο Δικαστήριο στις 8 Ιουνίου του ίδιου έτους. Η Κροατική και η Τσεχική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου. Δεν διεξήχθη επ’ ακροατηρίου συζήτηση στην υπό κρίση υπόθεση.

⁶ Βλ. σημείο 9 των παρουσών προτάσεων.

IV. Ανάλυση

20. Τα δύο ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο αφορούν τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων των κρατών μελών της Ένωσης, κατ' εφαρμογήν του κανονισμού Βρυξέλλες I⁷, για εκδίκαση αγωγής αδικαιολόγητου πλουτισμού. Κατόπιν αιτήματος του Δικαστηρίου, οι παρούσες προτάσεις θα επικεντρωθούν στο πρώτο εξ αυτών.

21. Προκαταρκτικώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού προβλέπει, ως *γενικό κανόνα*, τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου. Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι, για την εφαρμογή του κανονισμού αυτού, η BP EUROPA έχει την κατοικία της στη Γερμανία⁸. Επομένως, η διάταξη αυτή απονέμει διεθνή δικαιοδοσία στα γερμανικά δικαστήρια.

22. Ωστόσο, ο κανονισμός Βρυξέλλες I προβλέπει επίσης κανόνες που, σε ορισμένες περιπτώσεις, παρέχουν στον ενάγοντα τη δυνατότητα να εναγάγει τον εναγόμενο ενώπιον των δικαστηρίων άλλου κράτους μέλους⁹. Ο κανονισμός αυτός περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων στο άρθρο 5, *κανόνες ειδικής δικαιοδοσίας* σε διάφορες περιπτώσεις «διαφορών», που παρέχουν στον ενάγοντα την ευχέρεια να ασκήσει την αγωγή του και ενώπιον ενός ή περισσότερων άλλων δικαστηρίων.

23. Τέτοιοι κανόνες υφίστανται, ειδικότερα, για τις «διαφορές εκ συμβάσεως» και τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας». Όσον αφορά τις αγωγές που εμπίπτουν στην πρώτη κατηγορία, το άρθρο 5, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I παρέχει στον ενάγοντα τη δυνατότητα να προσφύγει στο δικαστήριο του «τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή». Όσον αφορά δε τις αγωγές που εμπίπτουν στη δεύτερη κατηγορία, το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού αυτού προβλέπει ότι μπορούν να ασκηθούν ενώπιον του δικαστηρίου του «τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιολόγο γεγονός».

24. Η δυνατότητα του ενάγοντος να επωφεληθεί από τις υφιστάμενες επιλογές διεθνούς δικαιοδοσίας εξαρτάται από τον χαρακτηρισμό της αγωγής του. Ακριβώς ένα τέτοιο ζήτημα χαρακτηρισμού θέτει το αιτούν δικαστήριο. Κατ' ουσίαν ερωτά αν μια αγωγή για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού, όπως η ασκηθείσα από την HRVATSKE ŠUME, συνδέεται, ελλείψει ειδικού κανόνα στον κανονισμό Βρυξέλλες I, με τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας» του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού αυτού. Πρόκειται εν τέλει για το ζήτημα αν το κροατικό δικαστήριο στο οποίο προσέφυγε η εταιρία αυτή μπορεί να αντλήσει διεθνή δικαιοδοσία από τη συγκεκριμένη διάταξη.

⁷ Δεν αμφισβητείται ότι η ασκηθείσα από την HRVATSKE ŠUME αγωγή εμπίπτει στον κανονισμό Βρυξέλλες I. Κατ' αρχάς, η αγωγή αυτή εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του, καθόσον, αφενός, εντάσσεται στο πλαίσιο διασυνοριακής διαφοράς και, αφετέρου, εμπίπτει (a priori) στις «αστικές και εμπορικές υποθέσεις», κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού. Περαιτέρω, η αγωγή αυτή εμπίπτει στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού, καθόσον οι προβλεπόμενοι σε αυτόν κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας εφαρμόζονται, κατ' αρχήν, όταν ο εναγόμενος έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους (βλ. αιτιολογική σκέψη 8 του εν λόγω κανονισμού) και η κατοικία της BP EUROPA βρίσκεται στη Γερμανία (βλ. σημείο 21 των παρούσων προτάσεων). Τέλος, όπως ήδη εκτέθηκε στο σημείο 9 των παρούσων προτάσεων, η εν λόγω αγωγή εμπίπτει στο χρονικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού.

⁸ Κατά το άρθρο 60, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I, για την εφαρμογή του κανονισμού αυτού, οι εταιρίες έχουν την κατοικία τους, μεταξύ άλλων, στον τόπο της καταστατικής τους έδρας.

⁹ Πρβλ. άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I.

25. Όπως επισήμανα στην εισαγωγή των παρούσων προτάσεων, ο χαρακτηρισμός των αγωγών αδικαιολόγητου πλουτισμού υπό το πρίσμα του κανονισμού Βρυξέλλες I δεν αποτελεί, πράγματι, καινοφανές ζήτημα στη νομολογία του Δικαστηρίου¹⁰. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει επιληφθεί πολλών υποθέσεων οι οποίες αφορούν το ζήτημα αυτό σε σχέση με διάφορες διατάξεις του εν λόγω κανονισμού¹¹. Ωστόσο, δεν έχει ακόμη αποφανθεί με αδιαμφισβήτητο τρόπο επί του ζητήματος που τίθεται στην υπό κρίση υπόθεση¹².

26. Το αιτούν δικαστήριο κλίνει υπέρ της απόψεως, όπως ακριβώς και η Τσεχική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, ότι η αγωγή που ασκείται βάσει των διατάξεων περί αδικαιολόγητου πλουτισμού εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I. Όπως και η Κροατική Κυβέρνηση, δεν συμμερίζομαι την άποψη αυτή. Στο πλαίσιο αυτό, διευκρινίζω ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αφορά μόνον το άρθρο 5, σημείο 3, πλην όμως η διάταξη αυτή συνδέεται, από συστηματικής απόψεως, όπως θα αναλύσω στη συνέχεια, με το άρθρο 5, σημείο 1, του κανονισμού αυτού. Συγκεκριμένα, δεν είναι δυνατόν να αποφανθεί το δικαστήριο επί της πρώτης εκ των διατάξεων αυτών χωρίς να έχει προηγουμένως αποκλείσει την εφαρμογή της δεύτερης. Για τον λόγο αυτό θα τις εξετάσω διαδοχικά (ενότητα Β). Προηγουμένως όμως, θα αναλύσω εν συντομία τον νομικό θεσμό του αδικαιολόγητου πλουτισμού, όπως αυτός συνάγεται από τις εθνικές έννομες τάξεις των κρατών μελών (ενότητα Α).

A. Τα βασικά χαρακτηριστικά του αδικαιολόγητου πλουτισμού

27. Εξ όσων γνωρίζω, ο νομικός θεσμός του αδικαιολόγητου πλουτισμού (ο οποίος καλείται επίσης «άδικος», «άνευ αιτίας» ή και «παράνομος» πλουτισμός)¹³ είναι γνωστός σε όλες τις εθνικές έννομες τάξεις των κρατών μελών, υπό τη μία ή την άλλη μορφή. Βάσει του θεσμού

¹⁰ Στις παρούσες προτάσεις θα αναφερθώ σε υποθέσεις που αφορούν τη σύμβαση για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, η οποία υπεγράφη στις Βρυξέλλες στις 27 Σεπτεμβρίου 1968 (ΕΕ 1982, L 388, σ. 7) (στο εξής: σύμβαση των Βρυξελλών), τον κανονισμό Βρυξέλλες I (ο οποίος αντικατέστησε τη σύμβαση αυτή) και τον κανονισμό Βρυξέλλες Ia (ο οποίος αναδιατύπωσε τον πρώτο κανονισμό), χωρίς να διακρίνω μεταξύ των νομοθετημάτων αυτών. Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η ερμηνεία που έχει δοθεί από το Δικαστήριο στις διατάξεις της συμβάσεως των Βρυξελλών και του κανονισμού Βρυξέλλες I ισχύει και για τις διατάξεις του κανονισμού Βρυξέλλες Ia (και αντιστρόφως) όταν είναι «ισοδύναμες». Τούτο ισχύει ιδίως όσον αφορά το άρθρο 5, σημεία 1 και 3, των δύο πρώτων νομοθετημάτων, αφενός, και το άρθρο 7, σημεία 1 και 2, του τρίτου, αφετέρου (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 2020, Wikingerhof, C-59/19, στο εξής: απόφαση Wikingerhof, EU:C:2020:950, σκέψη 20 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹¹ Βλ. αποφάσεις της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, Καλφέλης (189/87, στο εξής: απόφαση Καλφέλης, EU:C:1988:459), της 28ης Μαρτίου 1995, Kleinwort Benson (C-346/93, EU:C:1995:85), της 11ης Απριλίου 2013, Sapir κ.λπ. (C-645/11, EU:C:2013:228), της 20ής Απριλίου 2016, Profit Investment SIM (C-366/13, EU:C:2016:282), της 28ης Ιουλίου 2016, Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:607), και της 12ης Οκτωβρίου 2016, Kostanjevec (C-185/15, EU:C:2016:763).

¹² Το ερώτημα αυτό είχε ήδη τεθεί στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 28ης Μαρτίου 1995, Kleinwort Benson (C-346/93, EU:C:1995:85), και της 28ης Ιουλίου 2016, Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:607). Εντούτοις, στην πρώτη απόφαση το Δικαστήριο κήρυξε εαυτό αναρμόδιο, ενώ στη δεύτερη έκρινε ότι δεν συνέτρεχε λόγος να απαντήσει στο ερώτημα αυτό, διότι η επίμαχη αγωγή δεν ενέπιπε στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού Βρυξέλλες I. Αντιθέτως, ο γενικός εισαγγελέας N. Wahl αφιέρωσε, στις προτάσεις του στην υπόθεση Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:225, σημεία 48 έως 75) σημαντικές αναφορές στο ζήτημα αυτό, στις οποίες και θα στηριχθώ. Τέλος, η απόφαση Καλφέλης περιέχει σχετικές ενδείξεις, χωρίς ωστόσο να παρέχει αδιαμφισβήτητη απάντηση στο ερώτημα αυτό (βλ. σημεία 73 και 74 των παρούσων προτάσεων).

¹³ Βλ., για συγκριτική ανάλυση, Von Bar, C. κ.λπ. (επιμ.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) – Interim Outline Edition; prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group)*, τόμος IV, βιβλίο VII («Unjustified enrichment»), Sellier, European Law Publishers, Μόναχο, 2008, σ. 3843 επ., ιδίως σ. 3850 έως 3874. Ο αδικαιολόγητος πλουτισμός υφίσταται επίσης στο ουσιαστικό δίκαιο της Ένωσης [βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Somnvaio (C-599/13, EU:C:2014:2462, σκέψεις 35 και 36), και της 16ης Νοεμβρίου 2006, Masdar (UK) κατά Επιτροπής (T-333/03, EU:T:2006:348, σκέψη 94 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία)].

αυτού, όποιος έγινε πλουσιότερος χωρίς νόμιμη αιτία επί ζημία τρίτου έχει υποχρέωση να του αποδώσει την ωφέλεια¹⁴. Θεωρείται γενικά ότι ο εν λόγω θεσμός αποτελεί έκφραση της αρχής της δικαιοσύνης κατά την οποία ουδείς δύναται να πλουτίσει εις βάρος τρίτου¹⁵.

28. Το πλαίσιο του θεσμού αυτού ποικίλλει από το ένα κράτος μέλος στο άλλο. Ειδικότερα, ορισμένα εθνικά δίκαια, όπως το ουγγρικό και το πολωνικό, περιλαμβάνουν μια σφαιρική έννοια του αδικαιολόγητου πλουτισμού, στην οποία αντιστοιχεί μία και μοναδική αγωγή, καλούμενη ιστορικά «*de in rem verso*». Άλλα εθνικά δίκαια, μεταξύ των οποίων το δανικό, το ισπανικό, το γαλλικό και το αυστριακό, προβλέπουν διάφορες επιμέρους παραλλαγές του θεσμού και αντίστοιχες αγωγές, η δε επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων (*condictio indebiti*) διακρίνεται ειδικότερα από τις άλλες μορφές αδικαιολόγητου πλουτισμού. Επιπλέον, ποικίλλει η νομική κατηγορία στην οποία εντάσσονται ο θεσμός αυτός και οι τυχόν παραλλαγές του. Παραδείγματος χάριν, στο γαλλικό δίκαιο, ο αδικαιολόγητος πλουτισμός (και η επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων) εμπίπτουν στις «οιονεί συμβάσεις», έννοια η οποία είναι άγνωστη σε άλλες έννομες τάξεις, όπως στο γερμανικό δίκαιο, ενώ στο Common law, ο εν λόγω θεσμός ανήκει σε πρόσφατο κλάδο του δικαίου, το λεγόμενο *law of restitution*¹⁶.

29. Ωστόσο, οι λεπτές αυτές διακρίσεις δεν είναι καθοριστικές για την εφαρμογή των κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου της Ένωσης. Ειδικότερα, φρονώ ότι δεν είναι αναγκαίο να γίνει διάκριση μεταξύ επιστροφής των αχρεωστήτως καταβληθέντων και αδικαιολόγητου πλουτισμού, καθώς ο δεύτερος, εκλαμβάνόμενος υπό ευρεία έννοια, περιλαμβάνει την πρώτη. Επιπλέον, η ακριβής κατάταξη του αδικαιολόγητου πλουτισμού στο εθνικό δίκαιο κάθε κράτους μέλους δεν έχει τόση σημασία όσο το γεγονός ότι ο θεσμός αυτός εμπίπτει γενικώς σε μια *sui generis κατηγορία*, η οποία δεν συνδέεται, μεταξύ άλλων, ούτε με το δίκαιο των συμβάσεων ούτε με τους κανόνες περί αστικής ευθύνης.

30. Συγκεκριμένα, στις εθνικές έννομες τάξεις των κρατών μελών, ο αδικαιολόγητος πλουτισμός συνιστά *αυτοτελή πηγή ενοχών*. Ειδικότερα, η λήψη του πλουτισμού αυτού γεννά *υποχρέωση επιστροφής*. Ο πλουτίσας υποχρεούται να επιστρέψει σε εκείνον που κατέστη φτωχότερος το περιουσιακό όφελος (ή, ενδεχομένως, το χρηματικό ισοδύναμο του οφέλους αυτού) το οποίο ο πρώτος αποκόμισε αδικαιολόγητα εις βάρος του δεύτερου. Ο νόμος επιχειρεί κατ' αυτόν τον τρόπο να επανορθώσει μια άδικη κατάσταση επιβάλλοντας την αποκατάσταση του *status quo ante*. Ο έχων την αξίωση επικαλείται την υποχρέωση αυτή στο πλαίσιο αγωγής αδικαιολόγητου πλουτισμού¹⁷. Επομένως, στη συνέχεια των παρούσων προτάσεων, θα γίνεται αναφορά, χάριν ευκολίας, είτε σε αγωγή(-ές) είτε σε αξίωση(-ώσεις) για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού.

¹⁴ Βλ., για παραπλήσιο ορισμό, άρθρο VII.-1:101, παράγραφος 1, του DCFR.

¹⁵ Βλ., μεταξύ άλλων, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mazák στην υπόθεση Masdar (UK) κατά Επιτροπής (C-47/07 P, EU:C:2008:342, σημείο 47). Όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, ο αδικαιολόγητος πλουτισμός ανατρέχει στις *condictiones* (*condictio indebiti*, *condictio sine causa*, κ.λπ.) του ρωμαϊκού δικαίου (βλ., μεταξύ άλλων, Romani, A.-M., «Enrichissement injustifié», *Répertoire de droit civil*, Dalloz, Φεβρουάριος 2018, § 21).

¹⁶ Βλ., μεταξύ άλλων, Von Bar, C. κ.λπ., ό.π., σ. 3860 έως 3865.

¹⁷ Βλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Masdar (UK) κατά Επιτροπής (C-47/07 P, EU:C:2008:726, σκέψεις 44 και 47), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:225, σημείο 61).

31. Στα διάφορα εθνικά δίκαια, η άσκηση τέτοιου είδους αγωγής προϋποθέτει, κατά κανόνα, τη συνδρομή *τεσσάρων προϋποθέσεων*, ήτοι 1) πλουτισμό του εναγομένου, 2) ελάττωση της περιουσίας του ενάγοντος, 3) ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ του πλουτισμού και της ελαττώσεως της περιουσίας, και 4) έλλειψη «αιτίας» (με άλλα λόγια, νομικής βάσεως) που να δικαιολογεί τα ανωτέρω¹⁸.

32. Η HRVATSKE ŠUME υποστηρίζει ότι πληρούνται εν προκειμένω οι προϋποθέσεις αυτές, όπως προβλέπονται στο κροατικό δίκαιο. Όπως εξηγεί το αιτούν δικαστήριο, η κατάσχεση πολλών εκατομμυρίων HRK στον τραπεζικό λογαριασμό της εκκαλούσας της κύριας δίκης και η μεταβίβαση του ποσού αυτού στην περιουσία της THE BURMAH OIL (Deutschland) προκάλεσε τον πλουτισμό της δεύτερης εταιρίας και τη συνακόλουθη ελάττωση της περιουσίας της πρώτης. Μολονότι η εν λόγω μεταφορά πλούτου είχε αρχικώς ως «αιτία» τη διαδικασία αναγκαστικής εκτελέσεως που κίνησε η THE BURMAH OIL (Deutschland) κατά της FUTURA και, ειδικότερα, τα μέτρα εκτελέσεως που διέταξε το Trgovački sud u Zagrebu (εμποροδικείο Ζάγκρεμπ) έναντι της HRVATSKE ŠUME, το Vrhovni sud Republike Hrvatske (Ανώτατο Δικαστήριο) ακύρωσε τα εν λόγω μέτρα και, κατ' αυτόν τον τρόπο, εξάλειψε αναδρομικώς την «αιτία» αυτή¹⁹.

B. Ο χαρακτηρισμός των αγωγών για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού υπό το πρίσμα του άρθρου 5, σημείο 1, και του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I

33. Έχοντας σκιαγραφήσει τα βασικά χαρακτηριστικά του αδικαιολόγητου πλουτισμού, πρέπει τώρα να εξετάσω το ζήτημα του *χαρακτηρισμού* των αγωγών που έχουν αυτή τη νομική βάση υπό το πρίσμα του άρθρου 5, σημείο 1, και του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I. Επιβάλλονται συναφώς ορισμένες υπομνήσεις περί της μεθόδου.

34. Ελλείψει ορισμών στον κανονισμό Βρυξέλλες I, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι οι «διαφορές εκ συμβάσεως» που διαλαμβάνονται στην πρώτη διάταξη και οι «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας» που μνημονεύονται στη δεύτερη διάταξη συνιστούν αυτοτελείς έννοιες του δικαίου της Ένωσης, οι οποίες πρέπει να ερμηνεύονται με γνώμονα κυρίως²⁰ το *σύστημα* και τους *σκοπούς* του κανονισμού αυτού, προκειμένου να διασφαλίζεται η ομοιόμορφη εφαρμογή των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας που αυτός προβλέπει σε όλα τα κράτη μέλη. Επομένως, η υπαγωγή της εκάστοτε αγωγής στη μία ή στην άλλη κατηγορία δεν εξαρτάται ούτε από τις λύσεις που προβλέπει το εσωτερικό δίκαιο του επιληφθέντος δικαστηρίου (το αποκαλούμενο *lex fori*) ούτε από τον χαρακτηρισμό της βάσει του εφαρμοστέου δικαίου (του αποκαλούμενου *lex causae*)²¹.

35. Όσον αφορά, αφενός, το *σύστημα* του κανονισμού Βρυξέλλες I, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι το σύστημα αυτό στηρίζεται στον γενικό κανόνα της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου, τον οποίο

¹⁸ Ο πλουτισμός έχει «αιτία» όταν βρίσκει έρεισμα σε σύμβαση, μονομερή πράξη, υποχρέωση εκ του νόμου, δικαστική απόφαση κ.λπ. [βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Masdar (UK) κατά Επιτροπής (C-47/07 P, EU:C:2008:726, σκέψη 46)]. Επιπλέον, η αγωγή για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού είναι, κατά κανόνα, δυνατή μόνον επικουρικώς, δηλαδή όταν εκείνος που κατέστη φτωχότερος δεν διαθέτει κανένα άλλο μέσο έννομης προστασίας για να λάβει ό, τι του οφείλεται [βλ., μεταξύ άλλων, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mazák στην υπόθεση Masdar (UK) κατά Επιτροπής (C-47/07 P, EU:C:2008:342, σημεία 47 και 48)].

¹⁹ Βλ. σημεία 12 έως 15 των παρουσών προτάσεων.

²⁰ Οι γενικές αρχές που συνάγονται από τις εθνικές έννομες τάξεις είναι επίσης σημαντικές (βλ. υποσημείωση 50 των παρουσών προτάσεων).

²¹ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 22ας Μαρτίου 1983, Peters Bauunternehmung (34/82, EU:C:1983:87, σκέψεις 9 και 10), Καλφάλης (σκέψεις 15 και 16), και Wikingerhof (σκέψη 25).

προβλέπει το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, ενώ οι κανόνες ειδικής δικαιοδοσίας, που περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 5 του εν λόγω κανονισμού, συνιστούν παρεκκλίσεις από τον γενικό αυτό κανόνα και, ως τέτοιες, πρέπει να ερμηνεύονται στενά²².

36. Όσον αφορά, αφετέρου, τους σκοπούς του κανονισμού Βρυξέλλες I, από την αιτιολογική σκέψη 12 του κανονισμού αυτού προκύπτει ότι οι κανόνες ειδικής δικαιοδοσίας που προβλέπονται στο άρθρο 5, σημείο 1, και στο άρθρο 5, σημείο 3, του ίδιου κανονισμού επιδιώκουν, μεταξύ άλλων²³, σκοπούς εγγύτητας και ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι η επιλογή που παρέχεται στον ενάγοντα από τις διατάξεις αυτές προβλέφθηκε λαμβανομένης υπόψη της υπάρξεως, στις «περιπτώσεις» που αυτές καλύπτουν, ιδιαιτέρως στενού συνδέσμου μεταξύ της αγωγής και του δικαστηρίου που μπορεί να κληθεί να επιληφθεί της αγωγής, για την αποτελεσματική οργάνωση της δίκης²⁴.

37. Υπό το πρίσμα αυτών των γενικών εκτιμήσεων, το Δικαστήριο, κατά την εξέλιξη της νομολογίας του, έχει ορίσει τις έννοιες των «διαφορών εκ συμβάσεως» και «ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας».

38. Αφενός, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία ξεκίνησε με την απόφαση Handte²⁵, προκύπτει ότι η εφαρμογή του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I «προϋποθέτει τον προσδιορισμό νομικής υποχρεώσεως η οποία έχει ελευθέρως αναληφθεί από ένα πρόσωπο έναντι άλλου προσώπου και επί της οποίας στηρίζεται η αγωγή του ενάγοντος»²⁶. Με άλλα λόγια, η «διαφορά εκ συμβάσεως», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, περιλαμβάνει κάθε αγωγή στηριζόμενη σε μια τέτοια ενοχή²⁷.

39. Αφετέρου, κατά πάγια επίσης νομολογία, η οποία απορρέει από την απόφαση Καφέλης και η οποία διευκρινίστηκε προσφάτως με την απόφαση Wikingerhof, η έννοια «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I, περιλαμβάνει «κάθε αξίωση η οποία εγείρει ζήτημα ευθύνης του εναγομένου και δεν συνδέεται με “διαφορές εκ συμβάσεως”», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού αυτού, «ήτοι δεν στηρίζεται σε νομική υποχρέωση η οποία έχει ελευθέρως αναληφθεί από ένα πρόσωπο έναντι άλλου»²⁸.

²² Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Καφέλης (σκέψη 19), της 27ης Οκτωβρίου 1998, Réunion européenne κ.λπ. (C-51/97, EU:C:1998:509, σκέψη 16), και Wikingerhof (σκέψη 26).

²³ Οι κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπονται στον κανονισμό Βρυξέλλες I αποσκοπούν, γενικώς, στην εδραίωση της ασφάλειας δικαίου και, στο πλαίσιο αυτό, στην ενίσχυση της έννομης προστασίας των προσώπων που είναι εγκατεστημένα στο έδαφος των κρατών μελών. Ως εκ τούτου, οι κανόνες αυτοί πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας: ο ενάγων πρέπει να είναι σε θέση να προσδιορίσει ευχερώς τα δικαστήρια ενώπιον των οποίων μπορεί να ασκήσει την αγωγή του και ο εναγόμενος να μπορεί ευλόγως να προβλέψει τα δικαστήρια ενώπιον των οποίων μπορεί να εναχθεί (βλ. αιτιολογική σκέψη 11 του κανονισμού αυτού καθώς και απόφαση της 17ης Ιουνίου 2021, Mittelbayerischer Verlag, C-800/19, EU:C:2021:489, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁴ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 1976, Industrie Tessili Italiana Como (12/76, EU:C:1976:133, σκέψη 13), της 20ής Φεβρουαρίου 1997, MSG (C-106/95, EU:C:1997:70, σκέψη 29), και Wikingerhof (σκέψεις 28 και 37).

²⁵ Απόφαση της 17ης Ιουνίου 1992 (C-26/91, EU:C:1992:268, σκέψη 15).

²⁶ Αποφάσεις της 20ής Ιανουαρίου 2005, Engler (C-27/02, EU:C:2005:33, σκέψεις 50 και 51), της 28ης Ιανουαρίου 2015, Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, σκέψη 39), και της 11ης Νοεμβρίου 2020, Ellmes Property Services (C-433/19, EU:C:2020:900, σκέψη 37).

²⁷ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Wikingerhof (C-59/19, στο εξής: προτάσεις μου στην υπόθεση Wikingerhof, EU:C:2020:688, σημείο 36).

²⁸ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Καφέλης (σκέψη 18), της 1ης Οκτωβρίου 2002, Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555, σκέψη 36), και Wikingerhof (σκέψη 23).

40. Από τον συνδυασμό των ορισμών αυτών προκύπτει ότι, όπως διευκρίνισα με τις προτάσεις μου στην υπόθεση Wikingerhof²⁹, και όπως έκρινε το Δικαστήριο με την ομώνυμη απόφαση³⁰, η υπαγωγή μιας αγωγής στις «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I, ή στις «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού αυτού, *εξαρτάται από την ενοχή στην οποία στηρίζεται η αγωγή αυτή.*

41. Κατ' ουσίαν, ο «έλεγχος» του χαρακτηρισμού συνίσταται στον *προσδιορισμό της ενοχής* την οποία επικαλείται ο ενάγων κατά του εναγομένου και στη συνέχεια στον *προσδιορισμό της φύσεως της ενοχής αυτής*, η οποία εξαρτάται, με τη σειρά της, από το γεγονός ή την πράξη που αποτελεί την *πηγή της*. Όπως θα αναφέρω και στη συνέχεια, αν η επίμαχη ενοχή πηγάζει από σύμβαση ή άλλη μορφή εκούσιας δεσμεύσεως ενός προσώπου έναντι άλλου προσώπου, η ενοχή αυτή και, κατ' επέκταση, η αγωγή είναι «συμβατικής» φύσεως, κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I. Αντιθέτως, αν η επίμαχη ενοχή απορρέει από «ζημιογόνο γεγονός», ενοχή και αγωγή έχουν τον χαρακτήρα αντίστοιχα ενοχής και αγωγής «εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού αυτού³¹. Τέλος, εάν η πηγή της ενοχής δεν εμπίπτει στις περιπτώσεις αυτές, αποκλείεται η εφαρμογή της μιας ή της άλλης διατάξεως.

42. Στο πλαίσιο αυτό, ο κανονισμός (ΕΚ) 593/2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I)³² (στο εξής: κανονισμός Ρώμη I), αφενός, και ο κανονισμός (ΕΚ) 864/2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη II)³³ (στο εξής: κανονισμός Ρώμη II), αφετέρου, παρέχουν χρήσιμες ενδείξεις για τον προσδιορισμό της φύσεως ορισμένης ενοχής και, ως εκ τούτου, για τον χαρακτηρισμό της αγωγής που βασίζεται σε αυτήν. Συγκεκριμένα, μολονότι οι κανονισμοί αυτοί δεν έχουν ακριβώς το ίδιο πεδίο εφαρμογής με το άρθρο 5, σημείο 1, και το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I³⁴, αντίστοιχα, αποτελούν εντούτοις, στον τομέα της συγκρούσεως νόμων, ρυθμίσεις αντίστοιχες των διατάξεων αυτών, οι δε τρεις εν λόγω κανονισμοί πρέπει να ερμηνεύονται, στο μέτρο του δυνατού, κατά τρόπο συνεκτικό³⁵.

43. Κατόπιν των υπομνήσεων αυτών, θα εξηγήσω, στις ενότητες που ακολουθούν, τους λόγους για τους οποίους οι αγωγές για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού δεν συνδέονται, κατ' αρχήν, με τις «διαφορές εκ συμβάσεως», πλην ορισμένων περιπτώσεων (ενότητα 1), και τους λόγους για τους οποίους οι αγωγές αυτές δεν εμπίπτουν στο πεδίο των «ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας» (ενότητα 2).

1. Οι αγωγές για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού δεν εμπίπτουν, κατ' αρχήν, στο πεδίο των «διαφορών εκ συμβάσεως»

44. Όπως εξήγησα στο σημείο 38 των παρουσών προτάσεων, η «διαφορά εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I, περιλαμβάνει κάθε αγωγή που βασίζεται σε «νομική υποχρέωση η οποία έχει αναληφθεί ελευθέρως», δηλαδή σε «συμβατική

²⁹ Βλ., ειδικότερα, σημεία 6, 39, 46, 49, 90 και 118 των εν λόγω προτάσεων.

³⁰ Βλ. απόφαση Wikingerhof (σκέψη 31).

³¹ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Wikingerhof (σημείο 49 και εκεί μνημονευόμενες παραπομπές). Βλ., για πρόσφατη εφαρμογή του εν λόγω «ελέγχου», απόφαση της 25ης Μαρτίου 2021, Obala i lučice (C-307/19, EU:C:2021:236, σκέψεις 88 και 89).

³² Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008 (ΕΕ 2008, L 177, σ. 6).

³³ Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007 (ΕΕ 2007, L 199, σ. 40).

³⁴ Βλ. σημεία 77 και 78 των παρουσών προτάσεων.

³⁵ Βλ. αιτιολογική σκέψη 7 των κανονισμών Ρώμη I και Ρώμη II, καθώς και προτάσεις μου στην υπόθεση Wikingerhof (σημείο 5).

ενοχή», κατά την αυτοτελή έννοια με την οποία το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο της Ένωσης ερμηνεύει τον όρο αυτόν³⁶. Η ενοχή αυτή πηγάζει από σύμβαση ή άλλη μορφή εκούσιας δεσμεύσεως ενός προσώπου έναντι άλλου προσώπου³⁷.

45. Ωστόσο, στο πλαίσιο αγωγής η οποία ασκείται βάσει των διατάξεων περί αδικαιολόγητου πλουτισμού, η υποχρέωση επιστροφής την οποία επικαλείται ο ενάγων δεν απορρέει, κατά κανόνα, από τέτοια εκούσια δέσμευση του εναγομένου έναντι αυτού. Αντιθέτως, η υποχρέωση αυτή γεννάται ανεξαρτήτως της βουλήσεως του πλουτίσαντος. Εν προκειμένω, η προκάτοχος της BP EUROPA ήταν μεν αυτή που κίνησε τη διαδικασία εκτελέσεως η οποία προκάλεσε τον πλουτισμό της, πλην όμως η βούλησή της περιοριζόταν μόνο σε αυτό. Δεν είχε την πρόθεση να δεσμευθεί έναντι της HRVATSKE ŠUME. Η εν λόγω υποχρέωση επιστροφής απορρέει, στην πραγματικότητα, απευθείας από τον νόμο, ο οποίος προσδίδει, για λόγους δικαιοσύνης, έννομα αποτελέσματα στην έλλειψη «αιτίας» που να δικαιολογεί τον πλουτισμό.

46. Κατά συνέπεια, η υποχρέωση που απορρέει από αδικαιολόγητο πλουτισμό δεν συνιστά, κατά κανόνα, «νομική υποχρέωση η οποία έχει αναληφθεί ελευθέρως», κατά την έννοια της νομολογίας που αφορά το άρθρο 5, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I. Επομένως, οι αγωγές για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού δεν συνδέονται, κατ' αρχήν, με τις «διαφορές εκ συμβάσεως» τις οποίες αφορά η εν λόγω διάταξη³⁸.

47. Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από το γράμμα του κανονισμού Ρώμη II. Συγκεκριμένα, από το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού προκύπτει ότι η υποχρέωση επιστροφής που απορρέει από αδικαιολόγητο πλουτισμό θεωρείται «εξωσυμβατική ενοχή», η οποία εμπίπτει στον εν λόγω κανονισμό³⁹ και αποτελεί, στο άρθρο 10 αυτού, αντικείμενο ειδικών κανόνων συγκρούσεως νόμων.

48. Ωστόσο, η ανωτέρω ερμηνεία πρέπει να αμβλυνθεί. Συγκεκριμένα, όπως πολύ ορθά παρατηρεί η Επιτροπή, οι αγωγές για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού μπορούν να ενταχθούν σε διαφορετικά πλαίσια. Ειδικότερα, μια τέτοια αγωγή μπορεί μεν να ασκηθεί μεταξύ προσώπων τα οποία δεν έχουν μεταξύ τους καμία άλλη έννομη σχέση, όπως a priori στην περίπτωση της HRVATSKE ŠUME και της BP EUROPA⁴⁰, αλλά μπορεί και να συνδέεται στενά με συμβατική σχέση η οποία υφίσταται ή θεωρείται ότι υφίσταται μεταξύ των διαδίκων.

³⁶ Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει εφαρμόσει, κατ' αναλογίαν, τον ορισμό αυτόν και στο πλαίσιο του κανονισμού Ρώμη I (βλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2016, ERGO Insurance και Gjensidige Baltic, C-359/14 και C-475/14, EU:C:2016:40, σκέψη 44).

³⁷ Υπογραμμίζω ότι κάθε ενοχή, περιλαμβανομένης της «συμβατικής ενοχής», πηγάζει πρωτίτως από τον νόμο. Εντούτοις, το ζήτημα είναι αν, βάσει του νόμου, η υποχρέωση βαρύνει τον οφειλέτη λόγω συμβάσεως ή άλλης εκούσιας δεσμεύσεως εκ μέρους του, ή ανεξαρτήτως μιας τέτοιας δεσμεύσεως (πρβλ. απόφαση Wikingerhof, σκέψεις 33 και 34). Βλ., για τα διάφορα είδη εκούσιας δεσμεύσεως που έχει αναγνωρίσει το Δικαστήριο με τη νομολογία του, προτάσεις μου στην υπόθεση Wikingerhof (σημείο 37).

³⁸ Βλ., στο ίδιο πνεύμα, Minois, M., *Recherche sur la qualification en droit international privé des obligations*, LGDJ, Παρίσι, 2020, σ. 263. Γνωρίζω ότι, στην απόφασή του της 14ης Μαΐου 2009, Ilsinger (C-180/06, EU:C:2009:303, σκέψη 57), το Δικαστήριο άφησε να νοηθεί, εν είδει obiter dictum, ότι οι αγωγές «προσυμβατικής ή [...] οιονεί συμβατικής» φύσεως εμπίπτουν συστηματικώς στο άρθρο 5, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I. Ωστόσο, πρόκειται, κατά την άποψή μου, για ατυχή διατύπωση. Πέραν του ότι δεν χωρεί αμφιβολία, μετά την έκδοση της αποφάσεως της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, Tacconi (C-334/00, EU:C:2002:499), ότι η προσυμβατική ευθύνη δεν εμπίπτει στο άρθρο 5, σημείο 1, αλλά στο άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού αυτού (βλ. υποσημείωση 80 των παρούσων προτάσεων), η κατηγορία των «οιονεί συμβάσεων» η οποία, σε ορισμένα εθνικά δίκαια, περιλαμβάνει τον αδικαιολόγητο πλουτισμό (βλ. σημείο 28 των παρούσων προτάσεων) δεν μπορεί να εμπίπτει, κατά κανόνα, στο εν λόγω άρθρο 5, σημείο 1, για τους λόγους που μόλις εξήγησα.

³⁹ Βλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2016, ERGO Insurance και Gjensidige Baltic (C-359/14 και C-475/14, EU:C:2016:40, σκέψεις 45 και 46). Βλ. επίσης, κατ' αναλογίαν, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Masdar (UK) κατά Επιτροπής (C-47/07 P, EU:C:2008:726, σκέψη 48).

⁴⁰ Η απόφαση περί παραπομπής δεν περιέχει πληροφορίες για τυχόν υφιστάμενες συμβατικές σχέσεις που εντάσσονται στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης. Επομένως, αφενός, η THE BURMAH OIL (Deutschland) ήταν η δανείστρια της FUTURA. Η απαίτησή της απέρρευε ενδεχομένως από σύμβαση μεταξύ των δύο αυτών εταιριών. Αφετέρου, η FUTURA φέρεται ως δανείστρια της HRVATSKE ŠUME. Επομένως, υπήρχε ενδεχομένως σύμβαση και μεταξύ των δύο αυτών εταιριών. Αντιθέτως, δεν υπήρχε a priori καμία συμβατική σχέση μεταξύ της THE BURMAH OIL (Deutschland) και της HRVATSKE ŠUME (βλ. σημείο 12 των παρούσων προτάσεων).

49. Όπως αποφάνθηκε το Δικαστήριο στην απόφασή του Profit Investment SIM⁴¹, αγωγή με αίτημα την επιστροφή παροχών που παρασχέθηκαν βάσει ανίσχυρης συμβάσεως (άκυρης συμβάσεως, συμβάσεως της οποίας έχει λήξει η ισχύς, κ.λπ.) εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I. Η ίδια ερμηνεία επιβάλλεται, κατά την άποψή μου, και στην περίπτωση αγωγών για την επιστροφή παροχής κατόπιν υπαναχωρήσεως από τη σύμβαση λόγω μη εκπληρώσεως ή κατόπιν καταβολής αχρεώστητης παροχής στο πλαίσιο συμβάσεως, παραδείγματος χάριν όταν ο οφειλέτης καταβάλλει ποσό το οποίο υπερβαίνει την πραγματική οφειλή του.

50. Πράγματι, οι αγωγές αυτές στηρίζονται μεν ενίοτε (αλλά όχι πάντοτε) στους κανόνες αδικαιολόγητου πλουτισμού του ουσιαστικού δικαίου⁴², πλην όμως, για τους σκοπούς της εφαρμογής των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας του κανονισμού Βρυξέλλες I, πρέπει να θεωρηθούν ως απορρέουσες από σύμβαση. Κατ' ουσίαν, ο ενάγων επικαλείται «συμβατική ενοχή» η οποία, κατά την άποψή του, είναι άκυρη ή δεν εκπληρώθηκε από τον εναγόμενο ή την οποία θεωρεί ότι εκπλήρωσε πέραν του δέοντος, προκειμένου να δικαιολογήσει την αξίωσή του επιστροφής, η οποία συνιστά το ζητηθέν «μέτρο αποκαταστάσεως» (remedy). Επομένως, μια τέτοια αγωγή στηρίζεται ουσιαστικά στην επίμαχη «συμβατική ενοχή», δεδομένου ότι η υποχρέωση επιστροφής την οποία επικαλείται ο ενάγων δεν έχει αυτοτελή υπόσταση⁴³.

51. Επιπλέον, συνάδει με τους σκοπούς της εγγύτητας και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, που επιδιώκονται με το άρθρο 5, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I, το αρμόδιο για την εκδίκαση διαφορών εκ συμβάσεως δικαστήριο να μπορεί να αποφανθεί για τις συνέπειες της ακυρότητάς της, της μη εκτελέσεως ή της πέραν του δέοντος εκτελέσεώς της και, ιδίως, για τις επιστροφές που απορρέουν από αυτές⁴⁴. Ειδικότερα, η δικαιοδοσία δεν πρέπει να διαφέρει ανάλογα με το αν, συνεπεία αθετήσεως συμβατικής υποχρέωσης του εναγομένου, ο ενάγων ζητεί αποζημίωση ή τη λύση της συμβάσεως και την επιστροφή των παροχών που αντάλλαξαν τα μέρη⁴⁵. Άλλωστε, η εκδίκαση αυτών των αγωγών συνεπάγεται ουσιαστικά, για το επιληφθέν δικαστήριο, την επίλυση ζητημάτων συμβατικού χαρακτήρα (όπως, ανάλογα με την περίπτωση, ζητημάτων που άπτονται του περιεχομένου της επίμαχης συμβατικής υποχρέωσης, της εγκυρότητάς της ή του τρόπου εκπληρώσεώς της από τον εναγόμενο) κατόπιν εκτιμήσεως των

⁴¹ Απόφαση της 20ής Απριλίου 2016 (C-366/13, EU:C:2016:282, σκέψεις 55 και 58).

⁴² Συγκεκριμένα, όταν καθίσταται ανίσχυρη μια σύμβαση δυνάμει της οποίας παρασχέθηκαν παροχές, ο πλουτισμός του αποδέκτη των παροχών αυτών χάνει την «αίτια» του [βλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Masdar (UK) κατά Επιτροπής (C-47/07 P, EU:C:2008:726, σκέψη 55)]. Ομοίως, η καθ' υπέρβαση πληρωμή εκ μέρους του οφειλέτη συμβατικής υποχρέωσης δεν έχει «αίτια», ακριβώς διότι βαίνει πέραν του ποσού που δικαιολογείται βάσει του νόμου. Εντούτοις, σε ορισμένα δίκαια, όπως ιδίως το γαλλικό και το ουγγρικό δίκαιο, οι επιστροφές λόγω καταργήσεως της συμβάσεως διέπονται από ειδικούς συμβατικούς κανόνες (βλ., μεταξύ άλλων, Von Bar, C. κ.λπ., όπ.π., σ. 3860).

⁴³ Βλ., κατ' αναλογία, προτάσεις μου στην υπόθεση Wikingerhof (σημείο 99). Είναι επίσης δυνατό να θεωρηθεί ότι, στο πλαίσιο αυτό, η υποχρέωση επιστροφής επιβάλλεται από τον νόμο λόγω της συμβάσεως που δεσμεύει ή θεωρείται ότι δεσμεύει τα μέρη (βλ. υποσημείωση 37 των παρούσων προτάσεων).

⁴⁴ Βλ., στο ίδιο πνεύμα, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στην υπόθεση Profit Investment SIM (C-366/13, EU:C:2015:274, σημεία 69 έως 82)· Briggs, A., *Civil Jurisdiction and Judgments*, Informa Law, Oxon, 2009, 5η έκδοση, σ. 225 έως 227· Magnus, U., και Mankowski, P., *Brussels Ibis Regulation – Commentary*, Otto Schmidt, Κολωνία, 2016, σ. 174 έως 176· Hartley, T., *Civil Jurisdiction and Judgments in Europe – The Brussels I Regulation, the Lugano Convention, and the Hague Choice of Court Convention*, Oxford University Press, Οξφόρδη, 2017, σ. 111· Grušić, U., «Unjust enrichment and the Brussels I Regulation», *International & Comparative Law Quarterly*, 2019, τόμος 68, αριθ. 4, σ. 837 έως 868, ειδικά 849 έως 861· και Minois, M., όπ.π., σ. 322.

⁴⁵ Κατά κανόνα, ο χαρακτηρισμός δεν πρέπει να εξαρτάται από το «μέτρο αποκαταστάσεως» (remedy) που ζητεί ο ενάγων (βλ. υποσημείωση 82 των παρούσων προτάσεων).

αντίστοιχων αποδεικτικών στοιχείων. Επομένως, υφίσταται ιδιαιτέρως στενός σύνδεσμος μεταξύ της αγωγής και του δικαστηρίου του «τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής⁴⁶.

52. Επιπλέον, αφενός, το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία γ' και ε', του κανονισμού Ρώμη Ι προβλέπει ότι το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο (το αποκαλούμενο «lex contractus») διέπει, αντιστοίχως, τις συνέπειες της μη εκπληρώσεως των συμβατικών ενοχών και τις συνέπειες της ακυρότητας της συμβάσεως. Επομένως, ο νομοθέτης της Ένωσης έλαβε θέση υπέρ του «συμβατικού» χαρακτήρα των αγωγών για την επιστροφή παροχής μετά τη λύση ή την ακύρωση συμβάσεως, καθώς και των ενοχών που αποτελούν τη βάση των αγωγών αυτών. Αφετέρου, από το άρθρο 10, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη ΙΙ προκύπτει ότι, αν εξωσυμβατική ενοχή η οποία απορρέει από αδικαιολόγητο πλουτισμό συνδέεται με προϋφιστάμενη συμβατική σχέση μεταξύ των μερών (χαρακτηριστική περίπτωση όταν ο οφειλέτης καταβάλλει ποσό το οποίο υπερβαίνει την πραγματική οφειλή του), τότε εφαρμόζεται το δίκαιο που διέπει την εν λόγω σχέση, ήτοι το lex contractus. Κατ' αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται, στο μέτρο του δυνατού, η συνοχή μεταξύ των δύο αυτών κανονισμών και του κανονισμού Βρυξέλλες Ι.

2. *Οι αγωγές για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού δεν εμπίπτουν στο πεδίο των «ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας»*

53. Όσον αφορά δε το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, υπενθυμίζω ότι από τη νομολογία που διαμορφώθηκε με την απόφαση Καλφάλης, η οποία μνημονεύθηκε στο σημείο 39 των παρουσών προτάσεων, προκύπτουν δύο σωρευτικές προϋποθέσεις: μια αγωγή εμπίπτει στο πεδίο των «ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, εφόσον, αφενός, «εγείρει ζήτημα ευθύνης του εναγομένου» και, αφετέρου, «δεν αφορά “διαφορές εκ συμβάσεως”», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού αυτού.

54. Από την προηγούμενη ενότητα προκύπτει ότι οι αγωγές για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού δεν αφορούν «διαφορές εκ συμβάσεως» καθόσον δεν στηρίζονται σε «νομική υποχρέωση η οποία έχει αναληφθεί ελευθέρως», αλλά σε «εξωσυμβατική ενοχή», εκτός εάν συνδέονται στενά με προγενέστερη συμβατική σχέση που υφίσταται ή θεωρείται ότι υφίσταται μεταξύ των διαδίκων.

55. Επομένως, απομένει να εξεταστεί αν μια τέτοια αγωγή «εγείρει ζήτημα ευθύνης του εναγομένου», κατά την έννοια της «νομολογίας Καλφάλη».

56. Επισήμανα ήδη ότι, όπως και η Κροατική Κυβέρνηση, δεν συμμερίζομαι την άποψη αυτή⁴⁷.

57. Πρώτον, υπενθυμίζω ότι το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι απονέμει διεθνή δικαιοδοσία, ως προς «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», στο δικαστήριο του «τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός». Επομένως, η διαπίστωση

⁴⁶ Βλ. σημείο 36 των παρουσών προτάσεων. Υπογραμμίζω ότι, δεδομένου ότι η «παροχή» που αποτελεί τη βάση της αγωγής, κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, στην περίπτωση αγωγών για την επιστροφή παροχής, είναι, κατά την άποψή μου, η συμβατική ενοχή που προβάλλεται με την αγωγή ως άκυρη, μη εκπληρωθείσα από τον εναγόμενο ή εκπληρωθείσα πέραν του δέοντος από τον ενάγοντα (βλ. σημείο 50 των παρουσών προτάσεων), αρμόδιο είναι το δικαστήριο του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλε να εκπληρωθεί η παροχή αυτή (πρβλ. προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Kostanjevec, C-185/15, EU:C:2016:397, σημείο 64).

⁴⁷ Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:225, σημείο 58) και προτάσεις μου στην υπόθεση Wikingerhof (υποσημείωση 66). Βλ., contra, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Darmon στην υπόθεση Shearson Lehman Hutton (C-89/91, μη δημοσιευθείσες, EU:C:1992:410, σημείο 102).

ενός τέτοιου «ζημιογόνου γεγονότος» είναι απαραίτητη για την εφαρμογή της διατάξεως αυτής. Πρόκειται, συνεπώς, για προϋπόθεση κάθε αγωγής που αφορά «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας».

58. Με την απόφαση *Bier*⁴⁸, το Δικαστήριο διέσπασε την έννοια του όρου «ζημιογόνο γεγονός», κατά το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I, σε δύο χωριστές έννοιες: στη «ζημία» (άλλως «βλάβη») και στο «γενεσιουργό της ζημίας γεγονός»⁴⁹. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει αναφερθεί στα συστατικά στοιχεία της εξωσυμβατικής ευθύνης, όπως αυτά προκύπτουν από τις γενικές αρχές που απορρέουν από τις εθνικές έννομες τάξεις των κρατών μελών⁵⁰. Συναφώς, έχει κρίνει ότι «η περίπτωση ευθύνης εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας δεν αντιμετωπίζεται παρά μόνο αν αποδεικνύεται αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της ζημίας και του γεγονότος που την προκάλεσε»⁵¹.

59. Κατά συνέπεια, μια αγωγή «εγείρει ζήτημα ευθύνης του εναγομένου», κατά την έννοια της αποφάσεως *Καλφέλης*, εάν στηρίζεται σε «ζημιογόνο γεγονός» το οποίο μπορεί να καταλογιστεί στον εναγόμενο και το οποίο έχει προκαλέσει ζημία στον ενάγοντα⁵². Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου και τις μνημονευόμενες στο προηγούμενο σημείο γενικές αρχές, το «ζημιογόνο γεγονός» είναι μια παράνομη ενέργεια, δηλαδή μια πράξη ή παράλειψη η οποία είναι αντίθετη προς καθήκον ή απαγόρευση που επιβάλλεται από τον νόμο σε όλους και η οποία προκαλεί βλάβη σε τρίτους⁵³.

60. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, εντούτοις, μήπως η διάκριση που γίνεται, στο άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I, σε πλείονες γλωσσικές αποδόσεις του, μεταξύ ενοχών «εξ αδικοπραξίας» και «οιονεί αδικοπραξίας» επιτρέπει ευρύτερη ερμηνεία του πεδίου εφαρμογής της διατάξεως αυτής. Στο πλαίσιο αυτό, κλίνει προς την άποψη ότι η δεύτερη έννοια θα μπορούσε να περιλαμβάνει, αντιθέτως προς την πρώτη, νομικά γεγονότα πέραν των «ζημιογόνων γεγονότων».

⁴⁸ Απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1976 (21/76, EU:C:1976:166).

⁴⁹ Βλ. απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1976, *Bier* (21/76, EU:C:1976:166, σκέψεις 13 έως 15).

⁵⁰ Βλ. απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1976, *Bier* (21/76, EU:C:1976:166, σκέψη 17). Συναφώς, το Δικαστήριο κρίνει ενίοτε ότι οι έννοιες που χρησιμοποιεί ο κανονισμός Βρυξέλλες I πρέπει να ερμηνεύονται με γνώμονα, αφενός, τους σκοπούς και το σύστημα του εν λόγω κανονισμού και, αφετέρου, τις γενικές αρχές που απορρέουν από το σύνολο των εθνικών εννόμων τάξεων (βλ. μεταξύ άλλων, απόφαση της 25ης Μαρτίου 2021, *Obala i lučice*, C-307/19, EU:C:2021:236, σκέψη 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Πράγματι, οι κατηγορίες που περιέχονται στον κανονισμό Βρυξέλλες I περιλαμβάνουν έννοιες του αστικού, εμπορικού και δικονομικού δικαίου («σύμβαση», «αδικοπραξία» κ.λπ.) το νόημα των οποίων δεν είναι δυνατό να συναχθεί υπό το πρίσμα μόνον των σκοπών και του συστήματος του κανονισμού αυτού. Για τον αυτοτελή ορισμό των εννοιών αυτών, το Δικαστήριο εμπνέεται, ρητώς ή σιωπηρώς, ιδίως από τις ως άνω γενικές αρχές, οι οποίες καθιστούν δυνατή τη συναγωγή του «πυρήνα» κάθε έννοιας. Σε όλες τις αμφισβητήσιμες περιπτώσεις πρέπει να υπερισχύει ο πλέον σύμφωνος με τους σκοπούς και το σύστημα του εν λόγω κανονισμού χαρακτηρισμός (βλ., κατ' αναλογία, προτάσεις μου στην υπόθεση *Verein für Konsumenteninformation*, C-272/18, EU:C:2019:679), σημείο 47).

⁵¹ Απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1976, *Bier* (21/76, EU:C:1976:166, σκέψη 16). Βλ., επίσης, αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 2009, *Zuid-Chemie* (C-189/08, EU:C:2009:475, σκέψη 28), της 18ης Ιουλίου 2013, *ÖFAB* (C-147/12, EU:C:2013:490, σκέψη 34), και της 21ης Απριλίου 2016, *Austro-Mechana* (C-572/14, EU:C:2016:286, σκέψη 41).

⁵² Βλ. απόφαση της 21ης Απριλίου 2016, *Austro-Mechana* (C-572/14, EU:C:2016:286, σκέψεις 39 και 40).

⁵³ Πρβλ. αποφάσεις της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, *Tacconi* (C-334/00, EU:C:2002:499, σκέψεις 25 και 27), της 1ης Οκτωβρίου 2002, *Henkel* (C-167/00, EU:C:2002:555, σκέψεις 41 και 42), της 18ης Ιουλίου 2013, *ÖFAB* (C-147/12, EU:C:2013:490, σκέψεις 35 έως 38), της 21ης Απριλίου 2016, *Austro-Mechana* (C-572/14, EU:C:2016:286, σκέψη 50), και *Wikingerhof* (σκέψεις 33, 34 και 36). Η ιδέα της παράνομης ενέργειας προκύπτει από διάφορες γλωσσικές αποδόσεις του κανονισμού Βρυξέλλες I [βλ., μεταξύ άλλων, τις αποδόσεις στην ιταλική γλώσσα («in materia di *illeciti civili dolosi o colposi*») και στην ολλανδική γλώσσα («*onrechtmatige daad*») (η υπογράμμιση δική μου)]. Εντούτοις, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού αυτού να έχει εφαρμογή και σε ειδικές περιπτώσεις ευθύνης άνευ πταίσματος, στο πλαίσιο των οποίων ο νόμος προβλέπει ότι ορισμένες δραστηριότητες, κατά τα λοιπά νόμιμες, συνεπάγονται ευθύνη για τις ειδικές ζημίες που προκαλούν σε τρίτους. Ωστόσο, η ειδική αυτή περίπτωση δεν αμφισβητείται εν προκειμένω.

61. Κατά την άποψή μου, τούτο δεν ισχύει. Ορθώς το Δικαστήριο ουδέποτε διέκρινε, με τη νομολογία του σχετικά με το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I, τις «οιονεί αδικοπραξίες» από τις «αδικοπραξίες». Πέραν του ότι η διάκριση αυτή δεν περιλαμβάνεται σε όλες τις γλωσσικές αποδόσεις του κανονισμού αυτού⁵⁴, η παρουσία του όρου «οιονεί αδικοπραξία» σε ορισμένες εξ αυτών δεν αποσκοπεί στη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της διατάξεως αυτής. Πρόκειται, στην πραγματικότητα, για δάνειο από το γαλλικό δίκαιο, το οποίο έχει την ιδιαιτερότητα να διαχωρίζει την αστική ευθύνη που προκύπτει από εκούσιες πράξεις (αδικοπραξίες) από την απορρέουσα από ζημιογόνα γεγονότα που προκλήθηκαν από απερισκεψία ή αμέλεια (οιονεί αδικοπραξίες)⁵⁵. Εν ολίγοις, ο εν λόγω όρος αποτελεί απλώς και μόνον ένδειξη, στις συγκεκριμένες γλωσσικές αποδόσεις, ότι η διάταξη αυτή καλύπτει τα «ζημιογόνα γεγονότα» ανεξαρτήτως του αν οφείλονται σε πρόθεση ή αμέλεια⁵⁶. «Αδικοπραξίες» και «οιονεί αδικοπραξίες» αποτελούν δύο κατηγορίες αυτών των ίδιων «γεγονότων». Εξάλλου, όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, αν η έννοια της «οιονεί αδικοπραξίας» περιλάμβανε και άλλα είδη νομικών γεγονότων, το εν λόγω άρθρο 5, σημείο 3, δεν θα παρείχε κανένα κριτήριο διεθνούς δικαιοδοσίας για τις σχετικές αγωγές.

62. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι μια αγωγή «εγείρει ζήτημα ευθύνης του εναγομένου», κατά την έννοια της αποφάσεως Καλφέλης, και, ως εκ τούτου, αφορά «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I, όταν στηρίζεται σε εξωσυμβατική ενοχή η οποία, όπως εξήγησα στο σημείο 41 των παρουσών προτάσεων, πηγάζει από «ζημιογόνο γεγονός» («αδικοπραξία» ή «οιονεί αδικοπραξία»), όπως αυτό ορίζεται στο σημείο 59 των παρουσών προτάσεων⁵⁷. Αντιθέτως, αγωγή στηριζόμενη σε εξωσυμβατική ενοχή που απορρέει από νομικό γεγονός διαφορετικό από το «ζημιογόνο γεγονός» δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής. Εν κατακλείδι, η εν λόγω διάταξη δεν καλύπτει το σύνολο των εξωσυμβατικών ενοχών, αλλά μια υποκατηγορία αυτών, την οποία θα χαρακτήρισω ως «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας».

63. Επομένως, μολονότι η κατηγορία των «ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», όπως ερμηνεύεται με την απόφαση Καλφέλης, καλύπτει μεγάλη ποικιλία τύπων ευθύνης⁵⁸, εντούτοις δεν πρόκειται, εν αντιθέσει προς ό, τι αφήνει να νοηθεί η Επιτροπή, για «υπολειμματική κατηγορία» η οποία περιλαμβάνει κάθε αγωγή που βασίζεται σε ενοχή αστικής ή εμπορικής φύσεως η οποία δεν είναι «συμβατική», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού

⁵⁴ Από τις έρευνές μου προκύπτει ότι ο όρος «οιονεί αδικοπραξία» εμφανίζεται, υπό ορισμένη μορφή, στις αποδόσεις του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I στη βουλγαρική, ισπανική, τσεχική, γερμανική, ελληνική, αγγλική, γαλλική, κροατική, ιταλική, λεττονική, λιθουανική, ουγγρική, μαλτέζικη, πολωνική, ρουμανική και σλοβενική γλώσσα. Ο όρος αυτός δεν περιλαμβάνεται στο κείμενο του εν λόγω κανονισμού στη δανική, εσθονική, ολλανδική, πορτογαλική, σλοβακική, φινλανδική και σουηδική γλώσσα.

⁵⁵ Βλ. άρθρο 1241 του γαλλικού αστικού κώδικα. Εξάλλου, η διάκριση αυτή προκύπτει σαφώς από την απόδοση του κανονισμού Βρυξέλλες I στην ιταλική γλώσσα («in materia di illeciti civili *dolosi o colposi*») (η υπογράμμιση δική μου).

⁵⁶ Βλ., μεταξύ άλλων, Dickinson, A., *The Rome II Regulation*, Oxford University Press, 2008, σ. 347 και 348, καθώς και Magnus, U., και Mankowski, P., όπ.π., σ. 271. Κατά τα λοιπά, φρονώ ότι στη διάταξη αυτή εμπίπτουν ακόμη και οι περιπτώσεις αντικειμενικής ευθύνης, οι οποίες εξαρτώνται αποκλειστικά από τη διαπίστωση ζημιογόνου γεγονότος, ανεξαρτήτως οιοδήποτε ηθικού στοιχείου.

⁵⁷ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Wikingerhof (σημείο 46). Από την αντίθετη οπτική γωνία, το Δικαστήριο έχει χρησιμοποιήσει την έννοια της «παροχής λόγω αδικοπραξίας» (απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2012, Folien Fischer και Fofitec, C-133/11, EU:C:2012:664, σκέψη 43).

⁵⁸ Βλ. απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1976, Bier (21/76, EU:C:1976:166, σκέψη 18). Βλ., για διάφορα παραδείγματα, προτάσεις μου στην υπόθεση Wikingerhof (σημείο 48).

Βρυξέλλες I⁵⁹. Με την εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο επισήμανε μόνον ότι η διάταξη αυτή και το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού αυτού *αλληλοαποκλείονται*, καθώς η ίδια αγωγή αστικής ευθύνης δεν μπορεί να στηρίζεται ταυτόχρονα και στις δύο διατάξεις⁶⁰. Ωστόσο, υπάρχουν αγωγές οι οποίες δεν συνδέονται με καμία από τις δύο αυτές διατάξεις, λόγω του ότι στηρίζονται σε ενοχές που δεν είναι ούτε «εκ συμβάσεως» ούτε «εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας».

64. *Δεύτερον*, δε, μολονότι μια αγωγή για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού στηρίζεται όντως, κατ' αρχήν, σε εξωσυμβατική ενοχή⁶¹, η ενοχή αυτή δεν πηγάζει από «ζημιογόνο γεγονός» καταλογιστέο στον εναγόμενο, κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I⁶². Πράγματι, όπως επισήμανε το αιτούν δικαστήριο, ο αδικαιολόγητος πλουτισμός δεν μπορεί να θεωρηθεί ως τέτοιο «γεγονός». Επομένως, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζουν η Τσεχική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, δεν πρόκειται για «οιονεί αδικοπραξία», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.

65. Συγκεκριμένα, η υποχρέωση επιστροφής στην οποία στηρίζεται η αγωγή αυτή απορρέει από τον πλουτισμό του εναγομένου και την απουσία (ή, εν προκειμένω, την αναδρομική εξάλειψη) μιας «αιτίας» που να τον δικαιολογεί⁶³. Ως εκ τούτου, όπως ορθά υποστηρίζει η Κροατική Κυβέρνηση, η αγωγή αυτή *δεν προϋποθέτει κάποια ζημιογόνο πράξη ή παράλειψη καταλογιστέα στον εναγόμενο*. Η εν λόγω ενοχή προέκυψε αυτόματα, *ανεξάρτητα* από τη συμπεριφορά του⁶⁴.

66. Η Τσεχική Κυβέρνηση αντιτάσσει, κατ' ουσίαν, ότι το γενεσιουργό γεγονός του πλουτισμού (ήτοι, εν προκειμένω, η κίνηση από την εκκαλούσα της κύριας δίκης της διαδικασίας αναγκαστικής εκτελέσεως η οποία ακολούθως ακυρώθηκε) πρέπει να εξομοιωθεί με «ζημιογόνο γεγονός», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I.

67. Εντούτοις, κατά την άποψή μου, δεν υφίσταται λόγος εξομοιώσεως. *Κατ' αρχάς*, η ενοχή επί της οποίας στηρίζεται μια αγωγή για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού δεν πηγάζει *stricto sensu* από το γενεσιουργό γεγονός του πλουτισμού, αλλά από τον ίδιο τον πλουτισμό. *Περαιτέρω*, το γενεσιουργό αυτό γεγονός δεν μπορεί πάντοτε να καταλογίζεται στον εναγόμενο. Αντιθέτως, αρκετά συχνά θα πρέπει να καταλογιστεί στον ενάγοντα, ο οποίος, παραδείγματος χάριν, έχει μεταφέρει εκ παραδρομής ένα μη οφειλόμενο χρηματικό ποσό. *Τέλος*, μολονότι, εν προκειμένω, η διαδικασία εκτελέσεως κινήθηκε με πρωτοβουλία της εφεσίβλητης της κύριας δίκης, τούτο δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «ζημιογόνο γεγονός», διότι η πράξη αυτή δεν είναι παράνομη και δεν έχει προκαλέσει, υπό τη νομική έννοια του όρου, «ζημία» στην εκκαλούσα της κύριας δίκης.

⁵⁹ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα C. Gulmann στην υπόθεση Reichert και Kockler (C-261/90, μη δημοσιευθείσες, EU:C:1992:78, Συλλογή 1992, σ. 2169), του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs στην υπόθεση Engler (C-27/02, EU:C:2004:414, σημεία 53 έως 57), και του γενικού εισαγγελέα M. Bobek στην υπόθεση Feniks (C-337/17, EU:C:2018:487, σημείο 98). Βεβαίως, με τις αποφάσεις της 27ης Οκτωβρίου 1998, Réunion européenne κ.λπ. (C-51/97, EU:C:1998:509, σκέψη 24), της 13ης Μαρτίου 2014, Brogsitter (C-548/12, EU:C:2014:148, σκέψη 27), και της 28ης Ιανουαρίου 2015, Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, σκέψη 44), το Δικαστήριο επισήμανε ότι, εφόσον οι επίμαχες αγωγές δεν συνδέονται με «διαφορές εκ συμβάσεως», θα πρέπει να θεωρηθεί ότι αφορούν «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας». Εντούτοις, το Δικαστήριο ακολούθησε τη συλλογιστική αυτή για τον λόγο ότι οι συγκεκριμένες αγωγές στηρίζονταν, εν πάση περιπτώσει, σε παράνομη πράξη που ήταν καταλογιστέα στον εναγόμενο και προξένησε ζημία στον ενάγοντα. Το μόνο ζήτημα ήταν αν η ευθύνη αυτή ήταν «συμβατική» ή «εξ αδικοπραξίας».

⁶⁰ Βλ. απόφαση Wikingerhof (σκέψη 26).

⁶¹ Βλ. σημείο 54 των παρουσών προτάσεων.

⁶² Βλ., στο ίδιο πνεύμα, House of Lords (Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 30ής Οκτωβρίου 1997, Kleinwort Benson Ltd κατά City of Glasgow District Council [1997] UKHL 43, Magnus, U., και Mankowski, P., όπ.π., σ. 272· Gaudemet-Tallon, H., *Compétence et exécution des jugements en Europe*, LGDJ, Παρίσι, 4η έκδοση, 2010, σ. 219· Grušić, U., όπ.π., σ. 86· και Minois, M., όπ.π., σ. 262 έως 265.

⁶³ Βλ. σημείο 32 των παρουσών προτάσεων.

⁶⁴ Πρβλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Masdar (UK) κατά Επιτροπής (C-47/07 P, EU:C:2008:726, σκέψη 49), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:225, σημείο 62).

68. Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι το «ζημιογόνο γεγονός», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I, είναι το γεγονός ότι η εφεσίβλητη της κύριας δίκης παρέλειψε να επιστρέψει τον επίμαχο πλουτισμό στην εκκαλούσα της κύριας δίκης, κατά παράβαση του άρθρου 1111 του νόμου περί ενοχών⁶⁵.

69. Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Συγκεκριμένα, η προβαλλόμενη υποχρέωση επιστροφής υφίστατο, εξ ορισμού, πριν από οιαδήποτε τυχόν άρνηση εκπληρώσεως της εκ μέρους της εφεσίβλητης της κύριας δίκης. Επομένως, η εκτίμηση ότι η εν λόγω υποχρέωση απορρέει από τη συμπεριφορά της εφεσίβλητης θα αποτελούσε διάλληλο συλλογισμό. Η υποχρέωση επιστροφής είναι προγενέστερη: υπενθυμίζω ότι γεννήθηκε ήδη κατά το χρονικό σημείο λήψης του αδικαιολόγητου πλουτισμού (ή, εν προκειμένω, κατά το χρονικό σημείο που η διαδικασία εκτελέσεως κηρύχθηκε άκυρη *ex tunc*).

70. Επιπλέον, εάν το γεγονός και μόνον ότι ο εναγόμενος δεν εκπλήρωσε προϋπάρχουσα υποχρέωση έπρεπε να θεωρηθεί ως «ζημιογόνο γεγονός», το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I θα είχε εξαιρετικά ευρύ πεδίο εφαρμογής, καθόσον η προσφυγή ενώπιον της δικαιοσύνης στις αστικές και εμπορικές υποθέσεις δικαιολογείται γενικώς από τη μη εκπλήρωση, εκ μέρους του εναγομένου, φερόμενης υποχρέωσης⁶⁶.

71. Αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Επιτροπή, η κατάσταση αυτή δεν είναι συγκρίσιμη με την επίμαχη στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση *Austro-Mechana*⁶⁷, την οποία επίσης μνημονεύει το αιτούν δικαστήριο. Συγκεκριμένα, οι περιστάσεις της εν λόγω υποθέσεως είναι, κατά την άποψή μου, όλως ιδιάζουσες.

72. Πρέπει να υπομνησθεί ότι, με την απόφαση εκείνη, το Δικαστήριο έκρινε ότι αγωγή με αίτημα την καταβολή της «δίκαιης αποζημίωσης» που προβλέπει το άρθρο 5, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2001/29/EK για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας⁶⁸, όπως η αγωγή της *Austro-Mechana*, εταιρίας συλλογικής διαχείρισεως δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, κατά των εταιριών *Amazon*, καταλέγεται στις αξιώσεις από «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I⁶⁹. Η αγωγή αυτή είχε ως έρεισμα την υποχρέωση της *Amazon* να καταβάλει την εν λόγω «αποζημίωση», σύμφωνα με την αυστριακή νομοθεσία, λόγω της διαθέσεως για εμπορικούς σκοπούς υποθεμάτων εγγραφής στην αυστριακή επικράτεια⁷⁰. Δεν επρόκειτο στην περίπτωση αυτή για παράνομη πράξη. Εντούτοις, η συμπεριφορά αυτή συνέβαλε στη ζημία που προκλήθηκε στους δικαιούχους από την πραγματοποίηση ιδιωτικών αντιγράφων των προστατευόμενων αντικειμένων τους. Κατά πάγια δε νομολογία του Δικαστηρίου, η εν λόγω «αποζημίωση» έχει ως αντικείμενο την αποκατάσταση της ζημίας αυτής. Η *Austro-Mechana*, ως εταιρία συλλογικής

⁶⁵ Παρατίθεται στο σημείο 11 των παρούσων προτάσεων.

⁶⁶ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση *Siemens Aktiengesellschaft Österreich* (C-102/15, EU:C:2016:225, σημείο 61). Το αποτέλεσμα αυτό θα αντέβαινε στην αρχή της συσταλτικής ερμηνείας της διατάξεως αυτής (βλ. σημείο 83 των παρούσων προτάσεων).

⁶⁷ Απόφαση της 21ης Απριλίου 2016 (C-572/14, EU:C:2016:286).

⁶⁸ Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001 (ΕΕ 2001, L 167, σ. 10).

⁶⁹ Υπενθυμίζω ότι τα κράτη μέλη που προβλέπουν στη νομοθεσία τους την εξαίρεση από το δικαίωμα αναπαραγωγής που αναγνωρίζεται στους δικαιούχους για ιδιωτική χρήση (την αποκαλούμενη εξαίρεση «ιδιωτικής αντιγραφής») των προστατευόμενων αντικειμένων τους οφείλουν να προβλέψουν την καταβολή «δίκαιης αποζημίωσης» υπέρ των δικαιούχων. Μολονότι, κατ' αρχήν, η «αποζημίωση» αυτή πρέπει να καταβάλλεται από τους χρήστες που πραγματοποιούν τα αντίγραφα αυτά, τα κράτη μέλη μπορούν επίσης να επιβαρύνουν με την εν λόγω αποζημίωση τα πρόσωπα που διαθέτουν για εμπορικούς σκοπούς τα υποθέματα εγγραφής τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα δημιουργίας των εν λόγω αντιγράφων (βλ. άρθρο 5, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2001/29 και απόφαση της 21ης Απριλίου 2016, *Austro-Mechana*, C-572/14, EU:C:2016:286, σκέψεις 17 έως 26, και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁷⁰ Βλ. απόφαση της 21ης Απριλίου 2016, *Austro-Mechana* (C-572/14, EU:C:2016:286, σκέψη 37).

διαχειρίσεως, εισέπραττε την «αποζημίωση» αυτή για λογαριασμό των δικαιούχων που εκπροσωπούσε. Επομένως, η φερόμενη ως ζημία της εταιρίας ήταν, στην πραγματικότητα, ζημία των εν λόγω δικαιούχων. Εν ολίγοις, η παροχή που αποτέλεσε τη βάση της αγωγής οφειλόταν πράγματι, λαμβανομένων υπόψη όλων των στοιχείων, σε «ζημιογόνο γεγονός»⁷¹. Επιπλέον, τα αυστριακά δικαστήρια ήταν τα πλέον κατάλληλα να εκτιμήσουν τη ζημία που προκλήθηκε στους δικαιούχους από τις ιδιωτικές αντιγραφές που πραγματοποίησαν οι Αυστριακοί καταναλωτές (η οποία τελούσε σε συνάρτηση με τον αριθμό των υποθεμάτων εγγραφής που πωλήθηκαν στην Αυστρία από τις εταιρίες Amazon) και, ως εκ τούτου, να αποφανθούν επί του ποσού της «δίκαιης αποζημίωσης» που όφειλαν να καταβάλουν οι εταιρίες αυτές⁷².

73. *Τρίτον*, η ερμηνεία κατά την οποία η αγωγή για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I επιβεβαιώνεται, κατά την άποψή μου, από άλλο χωρίο της αποφάσεως Καλφέλης. Υπενθυμίζω ότι, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση, ένας ιδιώτης προσέφυγε κατά της τράπεζάς του κατόπιν ανεπιτυχών χρηματιστηριακών πράξεων και, στο πλαίσιο αυτό, είχε ασκήσει αγωγή στηριζόμενη σωρευτικώς σε τρεις νομικές βάσεις, ήτοι στην εκ συμβάσεως ευθύνη, στην ευθύνη εξ αδικοπραξίας και, τέλος, στον αδικαιολόγητο πλουτισμό. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο είχε, μεταξύ άλλων, υποβάλει στο Δικαστήριο ερώτημα σχετικά με το αν το δικαστήριο που είχε διεθνή δικαιοδοσία, δυνάμει του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I, να αποφανθεί επί της στηριζόμενης στην αδικοπρακτική ευθύνη αγωγής είχε, επικουρικώς, δικαιοδοσία να αποφανθεί και επί των αξιώσεων που είχαν ως βάση τη συμβατική ευθύνη και τον αδικαιολόγητο πλουτισμό.

74. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι «το δικαστήριο που είναι αρμόδιο, δυνάμει [του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I], να κρίνει το κεφάλαιο μιας αγωγής που στηρίζεται σε ενοχή εξ αδικοπραξίας δεν είναι αρμόδιο να κρίνει τα υπόλοιπα κεφάλαια της ίδιας αγωγής που *δεν στηρίζονται σε ενοχές εξ αδικοπραξίας*»⁷³. Ωστόσο, ερμηνευόμενη στο πλαίσιο που υπομνήσθηκε στο προηγούμενο σημείο, η φράση «δεν στηρίζονται σε ενοχές εξ αδικοπραξίας» παραπέμπει σιωπηρώς, αλλά αναγκαίως, στη συμβατική ευθύνη και στον *αδικαιολόγητο πλουτισμό*.

75. *Τέταρτον*, αντιθέτως προς την Τσεχική Κυβέρνηση και την Επιτροπή, φρονώ ότι η ερμηνεία του κανονισμού Ρώμη II δεν αναιρεί, αλλά, αντιθέτως, ενισχύει την ερμηνεία που προτείνεται με τις παρούσες προτάσεις.

76. Συγκεκριμένα, μολονότι, όπως επισήμανα στο σημείο 47 των παρουσών προτάσεων, ο κανονισμός αυτός περιλαμβάνει, μεταξύ των «εξωσυμβατικών ενοχών» που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του, τις ενοχές που απορρέουν από αδικαιολόγητο πλουτισμό, οι ενοχές αυτές εντάσσονται, στο πλαίσιο του εν λόγω κανονισμού, σε *ειδική κατηγορία*⁷⁴.

77. Ειδικότερα, ο κανονισμός Ρώμη II περιλαμβάνει, *αφενός*, στο κεφάλαιο II, κανόνες που ισχύουν για τις εξωσυμβατικές ενοχές που απορρέουν από «αδικοπραξία» [στα γαλλικά «fait dommageable»]. Η φράση αυτή έχει, κατά την άποψή μου, την ίδια έννοια με την πανομοιότυπη

⁷¹ Επομένως, η απόφαση αυτή εμπίπτει στις ειδικές περιπτώσεις που διαλαμβάνονται στην υποσημείωση 53 των παρουσών προτάσεων.

⁷² Πρβλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Austro-Mechana (C-572/14, EU:C:2016:90, σημείο 93). Αντιστρόφως, μια τέτοια εγγύτητα δεν απαντά, κατά την άποψή μου, εν προκειμένω (βλ. σημεία 84 έως 89 των παρουσών προτάσεων).

⁷³ Απόφαση Καλφέλης (σκέψη 19) (η υπογράμμισή δική μου).

⁷⁴ Τούτο συνάδει με το γεγονός ότι, στο ουσιαστικό δίκαιο των κρατών μελών, ο αδικαιολόγητος πλουτισμός εμπίπτει σε *sui generis* κατηγορία (βλ. σημείο 29 των παρουσών προτάσεων).

φράση του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I⁷⁵. Επομένως, εδώ υπάγονται οι «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας» που διαλαμβάνονται στο σημείο 62 των παρουσών προτάσεων⁷⁶. Εν κατακλείδι, το κεφάλαιο II καλύπτει, κατ' αρχήν, τις ίδιες ενοχές με το εν λόγω άρθρο 5, σημείο 3⁷⁷.

78. Αφετέρου, ο κανονισμός Ρώμη II συγκεντρώνει, στο κεφάλαιο III, τους κανόνες που ισχύουν για τις εξωσυμβατικές ενοχές που απορρέουν από «πράξη η κατάσταση που δεν συνιστά αδικοπραξία»⁷⁸. Οι αγωγές που στηρίζονται στις εν λόγω ενοχές δεν θα πρέπει, εξ ορισμού, να εμπίπτουν στο άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I⁷⁹. Το δε κεφάλαιο III περιλαμβάνει τον αδικαιολόγητο πλουτισμό. Επομένως, η ένταξη σε αυτή την κατηγορία επιβεβαιώνει ότι η υποχρέωση επιστροφής επί της οποίας στηρίζεται η αγωγή που ασκείται βάσει των διατάξεων περί αδικαιολόγητου πλουτισμού δεν πηγάζει από «ζημιογόνο γεγονός», κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 5, σημείο 3⁸⁰.

79. *Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων*, φρονώ ότι οι αγωγές για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού δεν εμπίπτουν στο άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I⁸¹.

80. Αντιθέτως δε προς όσα υπαινίσσεται η Τσεχική Κυβέρνηση, η ερμηνεία αυτή δεν συνεπάγεται αρνησιδικία. Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν εφαρμόζεται το άρθρο 5, σημείο 1, του κανονισμού αυτού⁸², συνάγεται απλώς ότι ο διάδικος δεν έχει τη δυνατότητα επιλογής διεθνούς δικαιοδοσίας όταν ασκεί αγωγή στηριζόμενη στον αδικαιολόγητο πλουτισμό, η οποία πρέπει να

⁷⁵ Λαμβανομένης υπόψη της ανάγκης συνοχής κατά την ερμηνεία των δύο αυτών κανονισμών την οποία έχει εκφράσει ο νομοθέτης της Ένωσης (βλ. σημείο 42 των παρουσών προτάσεων).

⁷⁶ Αντιθέτως προς ορισμένες γλωσσικές αποδόσεις του κανονισμού Βρυξέλλες I, ο κανονισμός Ρώμη II δεν περιέχει μνεία στην έννοια της «οιονεί αδικοπραξίας». Εντούτοις, οι αιτιολογικές του σκέψεις 11 και 12 διευκρινίζουν ότι οι περιεχόμενοι σε αυτόν κανόνες συγκρούσεως νόμων έχουν εφαρμογή, μεταξύ άλλων, στην «ευθύνη εξ αδικοπραξίας» και στην «αντικειμενική ευθύνη».

⁷⁷ Πρβλ. απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, Verein für Konsumenteninformation (C-191/15, EU:C:2016:612, σκέψη 39). Με τη διαφορά ότι το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού Βρυξέλλες I περιλαμβάνει εξαιρέσεις οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στον κανονισμό Ρώμη II, και αντιστρόφως.

⁷⁸ Βλ. αιτιολογική σκέψη 29 του κανονισμού Ρώμη II.

⁷⁹ Παραπέμπω εκ νέου στο σημείο 62 των παρουσών προτάσεων. Στο μέτρο αυτό, το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού Ρώμη II είναι, κατά την άποψή μου, ευρύτερο από εκείνο του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I. Πράγματι, στην απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, Taccioni (C-334/00, EU:C:2002:499), το Δικαστήριο έκρινε ότι η αγωγή περί προσυμβατικής ευθύνης εμπίπτει στην κατηγορία των ενοχών «εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, ενώ ο νομοθέτης της Ένωσης ενέταξε την ευθύνη κατά τις διαπραγματεύσεις (culpa in contrahendo), στο άρθρο 12 του κανονισμού Ρώμη II, μεταξύ των «πράξεων ή καταστάσεων που δεν συνιστούν αδικοπραξία». Εξ αυτού προκύπτει κάποια έλλειψη συνοχής. Συγκεκριμένα, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, η υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας που προκλήθηκε από την αδικαιολόγητη διακοπή των συμβατικών διαπραγματεύσεων οφείλεται πράγματι σε «ζημιογόνο γεγονός» καταλογιστέο στον εναγόμενο, ήτοι στην παράβαση των κανόνων δικαίου που επιβάλλουν στα μέρη να ενεργούν καλόπιστα κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων (βλ. σκέψεις 25 και 27 της εν λόγω αποφάσεως).

⁸⁰ Επομένως, η δήλωση της Επιτροπής, που περιλαμβάνεται στη σ. 8 της αιτιολογικής εκθέσεως της προτάσεως κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές («Ρώμη II»), η οποία υποβλήθηκε στις 22 Ιουλίου 2003 [COM(2003) 427 τελικό], κατά την οποία ο αδικαιολόγητος πλουτισμός αποτελεί «οιονεί αδικοπραξία» είναι, κατά την άποψή μου, εσφαλμένη. Οι «οιονεί αδικοπραξίες» εντάσσονται, ως «αδικοπραξίες», στο κεφάλαιο II του κανονισμού Ρώμη II, αντιθέτως προς τον αδικαιολόγητο πλουτισμό.

⁸¹ Υπογραμμίζω ότι το καθοριστικό στοιχείο δεν είναι ότι αυτού του είδους η αγωγή έχει ως αντικείμενο την *επιστροφή* ενός αγαθού. Όπως επισήμανα στο σημείο 41 των παρουσών προτάσεων, ο χαρακτηρισμός μιας αγωγής εξαρτάται από την *πηγή* της ενοχής στην οποία αυτή στηρίζεται, και όχι από το «μέτρο αποκαταστάσεως» (remedy) που ζητεί ο ενάγων. Επομένως, κατά την άποψή μου, οι αγωγές για την επιστροφή παροχής που στηρίζονται σε «ζημιογόνο γεγονός» (βλ. την έννοια της «restitution for wrongdoing» του common law) εμπίπτουν στο άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I (πρβλ. Magnus, U., και Mankowski, P., όπ.π., σ. 272). Το ίδιο ισχύει, *mutatis mutandis*, και στο πλαίσιο του κανονισμού Ρώμη II (βλ. Dickinson, A., όπ.π., σ. 301 έως 307, 496 και 497).

⁸² Βλ., σημεία 44 έως 52 των παρουσών προτάσεων.

ασκηθεί ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο έχει την κατοικία του ο εναγόμενος, σύμφωνα με τον γενικό κανόνα του άρθρου 2, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού⁸³.

81. *Επιπλέον*, αυτό το αποτέλεσμα είναι, *πρώτον*, απόλυτα σύμφωνο με το σύστημα του κανονισμού Βρυξέλλες Ι. Υπενθυμίζω ότι τούτο βασίζεται ακριβώς στην *αρχή* της δωσιδικίας του τόπου κατοικίας του εναγομένου⁸⁴. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι αυτός ο γενικός κανόνας, ο οποίος αποτελεί έκφραση της αρχής *actor sequitur forum rei*⁸⁵, εξηγείται από το γεγονός ότι ο εναγόμενος μπορεί, κατ' αρχήν, να αμυνθεί ευκολότερα ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του⁸⁶. Η επιλογή αυτή να ευνοηθεί ο εναγόμενος δικαιολογείται, με τη σειρά της, από το γεγονός ότι αυτός βρίσκεται κατά κανόνα σε πιο αδύναμη θέση στη δίκη, διότι δεν ανέλαβε ο ίδιος πρωτοβουλία και διότι υφίσταται την αγωγή του ενάγοντος⁸⁷.

82. Επομένως, δεν μπορεί να υποστηριχθεί, όπως πράττει η Επιτροπή, ότι, στον τομέα των αστικών και εμπορικών ενοχών, δεν πρέπει να υπάρξει «κενό δικαίου» μεταξύ του άρθρου 5, σημείο 1, και του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι και ότι, ως εκ τούτου, πρέπει πάντοτε να υπάρχει εναλλακτική της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου. Αν οι πρόσθετες δωσιδικίες που προβλέπονται στις διατάξεις αυτές ήταν πάντοτε διαθέσιμες, ο γενικός κανόνας θα ετίθετο στο περιθώριο και θα ευνοούνταν σε μεγάλο βαθμό ο ενάγων, αντιθέτως προς τη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης⁸⁸.

83. Αντιθέτως, σύμφωνα με όσα μόλις εξήγησα, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, ως παρέκκλιση από τον γενικό αυτόν κανόνα, χρήζει στενής ερμηνείας, «η οποία δεν πρέπει να βαίνει πέραν των περιπτώσεων που ρητώς προβλέπει» η διάταξη αυτή⁸⁹. Η δε ερμηνεία της έννοιας «ζημιογόνο γεγονός» με τόσο ευρύ τρόπο όπως προτάθηκε από την Τσεχική Κυβέρνηση ή την Επιτροπή θα ισοδυναμούσε ακριβώς με εφαρμογή της διατάξεως αυτής σε μη ρητώς προβλεπόμενη περίπτωση, ήτοι στην περίπτωση αδικαιολόγητου πλουτισμού⁹⁰.

⁸³ Επομένως, πρόκειται για αισθητά διαφορετική περίπτωση από εκείνη την οποία αφορούσε η απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, *Masdar (UK)* κατά Επιτροπής (C-47/07 P, EU:C:2008:726) στην οποία αναφέρθηκε η Τσεχική Κυβέρνηση. Με την απόφαση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα δικαστήρια της Ένωσης, τα οποία είναι αποκλειστικώς αρμόδια, δυνάμει των άρθρων 268 και 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, να αποφαινούνται επί των αιτημάτων «στο πεδίο της εξωσυμβατικής ευθύνης» που στρέφονται κατά της Ένωσης, είναι επίσης αρμόδια, στο πλαίσιο αυτό, να επιληφθούν αγωγής αδικαιολόγητου πλουτισμού (βλ. σκέψη 48 της εν λόγω αποφάσεως). Ωστόσο, η αντίθετη ερμηνεία ενείχε τον κίνδυνο, κατά το Δικαστήριο, να οδηγήσει σε αρνησιδικία. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι τα εθνικά δικαστήρια είναι αρμόδια, στο πλαίσιο του συστήματος της Συνθήκης ΛΕΕ, να αποφαινούνται επί της «συμβατικής ευθύνης» της Ένωσης, τα δε δικαστήρια της Ένωσης να αποφαινούνται επί της «εξωσυμβατικής ευθύνης» της Ένωσης, τυχόν συσταλτική ερμηνεία της δεύτερης έννοιας θα είχε δυνητικώς ως συνέπεια τη δημιουργία αρνητικής συγκρούσεως δικαιοδοσίας, δεδομένου ότι ούτε τα εθνικά δικαστήρια ούτε τα δικαστήρια της Ένωσης θα ήταν αρμόδια να εκδικάσουν μια τέτοια αγωγή (βλ. σκέψη 49 της εν λόγω αποφάσεως). Αντιθέτως, το πρόβλημα αυτό δεν απαντά στο σύστημα του κανονισμού Βρυξέλλες Ι.

⁸⁴ Βλ. σημείο 35 των παρούσων προτάσεων.

⁸⁵ Το αξίωμα αυτό εκφράζει την ιδέα ότι ο ενάγων πρέπει να εναγάγει τον εναγόμενο ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του εναγομένου.

⁸⁶ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 17ης Ιουνίου 1992, *Handte* (C-26/91, EU:C:1992:268, σκέψη 14), της 13ης Ιουλίου 2000, *Group Josi* (C-412/98, EU:C:2000:399, σκέψη 35), και της 19ης Φεβρουαρίου 2002, *Besix* (C-256/00, EU:C:2002:99, σκέψη 52).

⁸⁷ Βλ. απόφαση της 20ής Μαρτίου 1997, *Farrell* (C-295/95, EU:C:1997:168, σκέψη 19).

⁸⁸ Πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs στην υπόθεση *Engler* (C-27/02, EU:C:2004:414, σημείο 55).

⁸⁹ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 18ης Ιουλίου 2013, *ÖFAB* (C-147/12, EU:C:2013:490, σκέψη 31 και εκεί μνημονεύομενη νομολογία).

⁹⁰ Αυτή η λογική στενή ερμηνεία επιβάλλεται κατά μείζονα λόγο διότι η αντίθετη λύση θα κατέληγε, σε πολλές περιπτώσεις, στην απονομή διεθνούς δικαιοδοσίας στο δικαστήριο του τόπου κατοικίας του ενάγοντος, καθιερώνοντας επομένως ένα *forum actoris* εκ διαμέτρου αντίθετο προς τον γενικό κανόνα του κανονισμού Βρυξέλλες Ι (βλ. απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1995, *Marinari*, C-364/93, EU:C:1995:289, σκέψη 13). Συγκεκριμένα, η Επιτροπή προτείνει να θεωρηθεί, ως «τόπος επελεύσεως της ζημίας», ο τόπος όπου θα έπρεπε να επιστραφεί ο πλουτισμός στον ενάγοντα – πράγμα που θα είχε ως αποτέλεσμα, στις περισσότερες περιπτώσεις, κατά την άποψή μου, να επιλέγεται η κατοικία του τελευταίου.

84. Δεύτερον, δεν είμαι πεπεισμένος ότι οι σκοποί της εγγύτητας και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, τους οποίους επιδιώκει το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I⁹¹, επιτάσσουν διαφορετική ερμηνεία.

85. Συγκεκριμένα, πέραν του ότι οι σκοποί αυτοί δεν παρέχουν, εν πάση περιπτώσει, τη δυνατότητα να παραμεριστεί το γράμμα του εν λόγω άρθρου 5, σημείο 3, αμφιβάλλω αν υφίσταται, εν προκειμένω, ένας «ιδιαιτέρως στενός» σύνδεσμος μεταξύ της επίμαχης στην κύρια δίκη αγωγής και του κροατικού δικαστηρίου ενώπιον του οποίου προσέφυγε η εκκαλούσα της κύριας δίκης και, ως εκ τούτου, αν το δικαστήριο αυτό είναι κατ' ανάγκην καταλληλότερο από τα γερμανικά δικαστήρια να αποφανθεί επί των ισχυρισμών της εν λόγω εταιρίας, ήτοι να κρίνει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις του αδικαιολόγητου πλουτισμού⁹², ιδίως όσον αφορά τη συλλογή και την αξιολόγηση των κρίσιμων προς τούτο αποδεικτικών στοιχείων.

86. Το αιτούν δικαστήριο, με την άποψη του οποίου συντάσσονται η Τσεχική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, εκτιμά ότι τούτο ισχύει για τον λόγο ότι το γενεσιουργό γεγονός του πλουτισμού, ήτοι η διαδικασία εκτελέσεως που κινήθηκε από την προκάτοχο της BP EUROPA, επήλθε στην Κροατία. Συνεπώς, όλα τα κρίσιμα πραγματικά στοιχεία συνδέονται με τη χώρα αυτή, ενώ μόνον η κατοικία της εφεσίβλητης της κύριας δίκης βρίσκεται στη Γερμανία.

87. Εντούτοις, προκειμένου να κριθεί μια αγωγή για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού, πρέπει πρωτίστως να διαπιστωθεί αν όντως υπήρξε τέτοιος πλουτισμός. Επομένως, τα πλέον κατάλληλα να αποφανθούν επί της αγωγής αυτής δικαστήρια δεν φαίνεται να είναι εκείνα του τόπου όπου επήλθε το γενεσιουργό γεγονός του πλουτισμού, αλλά εκείνα του τόπου όπου φέρεται να πλούτισε ο εναγόμενος.

88. Κατ' αναλογία, το άρθρο 10, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη II προβλέπει ότι, όταν ο αδικαιολόγητος πλουτισμός επήλθε χωρίς προϋπάρχουσα σχέση μεταξύ των μερών και τα μέρη δεν έχουν τη συνήθη διαμονή τους στην ίδια χώρα, στην εξωσυμβατική ενοχή που απορρέει από αυτόν εφαρμόζεται το δίκαιο της χώρας στην οποία «επήλθε ο αδικαιολόγητος πλουτισμός». Επομένως, κρίσιμη δεν είναι η χώρα στην οποία επήλθε το γενεσιουργό γεγονός του πλουτισμού, αλλά η χώρα στην οποία ο εναγόμενος έλαβε το επίμαχο οικονομικό όφελος. Σε περίπτωση μεταφοράς χρημάτων σε τραπεζικό λογαριασμό, όπως εν προκειμένω, η χώρα όπου επήλθε ο πλουτισμός είναι εκείνη στην οποία βρίσκεται το τραπεζικό ίδρυμα στο οποίο τηρείται ο συγκεκριμένος λογαριασμός⁹³.

89. Εν προκειμένω δε, είναι πιθανόν ο τόπος αυτός να βρίσκεται στη Γερμανία⁹⁴. Επομένως, τα δικαστήρια του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου, στο μέτρο που αντιστοιχούν στον τόπο λήψης του πλουτισμού, είναι τα πλέον κατάλληλα να εκτιμήσουν αν όντως υπήρξε

⁹¹ Βλ. σημείο 36 των παρούσων προτάσεων.

⁹² Όπως υπομνήσθηκαν στο σημείο 31 των παρούσων προτάσεων.

⁹³ Πρβλ. Commercial Court, Queen's Bench Division (Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 15ης Ιουλίου 2015, Cantonale de Genève κατά Polevent Ltd κ.λπ., [2016] 2 W.L.R. 550 § 18, και Dickinson, A., όπ.π., σ. 503 έως 508. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της νομοθετικής διαδικασίας, το Κοινοβούλιο είχε προτείνει να διατηρηθεί, ως κριτήριο σύνδεσης, το «δίκαιο της χώρας στην οποία έλαβαν κυρίως χώρα τα γεγονότα που στοιχειοθετούν αδικαιολόγητο πλουτισμό, ανεξαρτήτως της χώρας στην οποία επήλθε ο πλουτισμός» (η υπογράμμιση δική μου) [βλ. Θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που καθορίστηκε σε πρώτη ανάγνωση στις 6 Ιουλίου 2005 εν όψει της έγκρισης κανονισμού (ΕΚ) αριθ.../2005 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές («Ρώμη II»), έγγραφο P6_TC1-COD(2003)0168]. Ωστόσο, η πρόταση αυτή δεν έγινε εν τέλει δεκτή από τον νομοθέτη της Ένωσης.

⁹⁴ Εντούτοις, η απόφαση περί παραπομπής δεν περιέχει διευκρινίσεις επ' αυτού.

πλουτισμός⁹⁵. Εκ των ανωτέρω συνάγεται, κατά την άποψή μου, ότι δεν υφίσταται, κατά κανόνα, «ιδιαιτέρως στενός» σύνδεσμος μεταξύ των αγωγών που ασκούνται βάσει των διατάξεων περί αδικαιολόγητου πλουτισμού και δικαστηρίου άλλου από εκείνο του τόπου κατοικίας του εναγομένου⁹⁶.

90. Επιπλέον, η πρακτική ταλαιπωρία την οποία συνεπάγεται για την HRVATSKE ŠUME το γεγονός ότι αυτή οφείλει να εναγάγει την BP EUROPA ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας της εναγομένης (ταλαιπωρία η οποία, υπενθυμίζω, απορρέει από τη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης⁹⁷) αντισταθμίζεται από ένα δικονομικό πλεονέκτημα: εάν υποθεθεί ότι η αγωγή είναι βάσιμη και στο μέτρο που η περιουσία της εφεσίβλητης της κύριας δίκης βρίσκεται στη Γερμανία, η εκκαλούσα της κύριας δίκης θα έχει εξαρχής στη διάθεσή της εθνικό εκτελεστό τίτλο για να ανακτήσει το επίδικο ποσό (την απόφαση που θα εκδώσουν τα γερμανικά δικαστήρια), αντί να χρειάζεται να καταφύγει στη διαδικασία κηρύξεως εκτελεστότητας προκειμένου να κηρυχθεί εκτελεστή στο εν λόγω κράτος μέλος τυχόν κροατική απόφαση⁹⁸.

V. Πρόταση

91. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (ανώτερο εμποροδικείο, Κροατία) ως εξής:

Το άρθρο 5, σημείο 1, και το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, έχουν την έννοια ότι αγωγή για την επιστροφή παροχής λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού:

- δεν εμπίπτει στο πεδίο των «διαφορών εκ συμβάσεως», κατά την έννοια της πρώτης διατάξεως, εκτός εάν συνδέεται στενά με προγενέστερη συμβατική σχέση που υφίσταται ή θεωρείται ότι υφίσταται μεταξύ των διαδίκων, και
- δεν εμπίπτει στο πεδίο των «ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά την έννοια της δεύτερης διατάξεως.

⁹⁵ Όσον αφορά την απόδειξη της συνακόλουθης ελαττώσεως της περιουσίας της εκκαλούσας της κύριας δίκης και της ελλείψεως «αιτίας», φρονώ ότι η απόδειξη αυτή έγκειται, εν προκειμένω, στην απόφαση του Vrhovni sud (Ανώτατου Δικαστηρίου) (βλ. σημείο 14 των παρουσών προτάσεων), η οποία μπορεί να αναγνωριστεί στη Γερμανία χωρίς ιδιαίτερη διαδικασία (βλ. άρθρο 33 του κανονισμού Βρυξέλλες I).

⁹⁶ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:225, σημείο 69), καθώς και House of Lords (Ηνωμένο Βασίλειο), Kleinwort Benson Limited κατά City of Glasgow District Council, γνώμη του Lord Goff.

⁹⁷ Βλ. σημείο 81 των παρουσών προτάσεων.

⁹⁸ Βλ. άρθρα 38 έως 41 του κανονισμού Βρυξέλλες I.